

รายงานวิจัยเบื้องต้น

เรื่อง
การปฏิรูปเงินกับทศวรรษที่ 3 ของความสัมพันธ์ต่อไทย

โดย

เชียน ฮา-วิทท์
สมเกียรติ รัตนนะ
วรศักดิ์ มหัทธโนบล
จุลชีพ ชินวรรณ
สุรชาติ ปาฐกฤษ
ศุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์
สารสิน วีระผล
ไพฑูรย์ วิบูลย์จุติกุล
โสธ วิภาณินท์
กัญญาพรรณนากฐ์
เนกพ มานะรังสรรค์

วรศักดิ์ มหัทธโนบล
ผู้ประสานงาน

ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยเบื้องต้น

เรื่อง

การปฏิรูปเงินกับทศวรรษที่ 3 ของความสัมพันธ์ต่อไทย

โดย

เขียน นิระวิทย์
สมเกียรติ วันทะนะ
วรศักดิ์ มหัทธโนบล
จุลชีพ ชินวรรณ
สุทธาดี บำรุงสุข
สุทธิพันธ์ จิราภิวัฒน์
สารสิน วีระผล
ไพฑูรย์ วิบูลย์สุตกุล
ไสร วิศวานันท์
อำพน พรพจนทรัพย์
สมภาพ มานะรังสรรค์

วรศักดิ์ มหัทธโนบล
ผู้ประสานงาน

ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

POC 3810008

Abstract

Chapter 11

Epilogue: Chinese Studies and Sino-Thai Relations in the 21st Century

Varasakdi Mahatthanaboi

The author has summarized all the works presented in this project. This article begins with an illustration of particular characteristics of the dynamism of Chinese history from the ancient time until today. The contemporary China is divided into two period, namely the revolutionary years and the reform period. Special attention is given to the reform period. After that, this article highlights key problems and prospects for the development of relations between China and Thailand. And finally, the author concludes with an analysis of the status of Chinese Studies in Thailand. This section aims to connect the knowledge about Chinese Studies with the promotion of the Sino-Thai relations in the 21st century.

คำนำ

เมื่อแรกเริ่มโครงการวิจัยเรื่อง "การปฏิรูปเงินกับทศวรรษที่ 3 ของความสัมพันธ์ต่อไทย" นั้น ปัญหาที่พบตั้งแต่แรกโดยทันทีก็คือ ความขาดแคลนผู้รู้เรื่องเงินหรือนักเงินศึกษาโดยเฉพาะ แต่ภายใต้ความเห็นและข้อเสนอแนะที่มีค่าของศาสตราจารย์ เขียน ถีระวิทย์ ในระหว่างที่ตัวโครงการนี้ยังเป็นเพียงเค้าโครงอยู่นั้น โครงการนี้จึงเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา หลังจากนั้น จึงได้นำร่างโครงการนี้ไปปรึกษากับ สุทธิพันธุ์ จิราธิวัฒน์ รองศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ จิรดิ ตังศภัทย์ อดีตอาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ ม. เกษตรศาสตร์ และ บุญรักษ์ บุญณะเขตมสา อดีตผู้อำนวยการฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกการพัฒนาของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อีกครั้งหนึ่ง ร่างดังกล่าวจึงกลายเป็นโครงการที่สมบูรณ์ขึ้นมา โดยมี สกว. เป็นผู้สนับสนุนโครงการมาโดยตลอด และชักเปิดโอกาสให้โครงการนี้เป็นผลงานหนึ่งของศูนย์เงินศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ ซึ่งมีรองศาสตราจารย์ วิชา สุจริตอนารักษ์ เป็นผู้อำนวยการสถาบัน และศาสตราจารย์ ดร. พล พวรรณเกษร เป็นผู้ดำเนินการศูนย์ และพร้อมกันกับที่โครงการนี้ได้เริ่มต้นเรื่องมาจนกระทั่งสิ้นสุดเป็นรายงานสมบูรณ์นั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากก็คือ บุคคลผู้มีรายงานตามที่ปรากฏอยู่ในรายงานแต่ละบท ในขณะที่ตัวงาน ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ศาสตราจารย์ เขียน ถีระวิทย์ ยังคงให้คำปรึกษาและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอเรื่อยมา โดยบทคัดย่อรายงานภาษาอังกฤษส่วนหนึ่งสำเร็จได้เพราะการช่วยเหลือเป็นอย่างดีของคุณพรทิมล ตวีโชติ และคุณสุณัย มาสุข นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์รายงานในระหว่างการสัมมนาเพื่อนำเสนอผลงานของโครงการเมื่อเดือนสิงหาคม 2540 อีกจำนวนไม่น้อยและผู้ประเมินผลงานอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่เป็นที่เปิดเผย ดังนั้นเป็นผู้มีส่วนช่วยให้รายงานแต่ละชิ้นได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย บุคคลและหน่วยงานทั้งที่ได้เอื้อนหนุนและไม่มีสามารถเอื้อนหนุนได้เหล่านี้พึงได้รับความขอบคุณอย่างสูงยิ่ง

อย่างไรก็ตาม โครงการนี้ยังคงถือได้ว่าโครงการวิจัยเบื้องต้นที่ไม่ได้ลงลึกถึงขั้นเข้าไปสำรวจและเก็บข้อมูลในประเทศจีน ถึงกระนั้น ก็เป็นรายงานที่ให้ข้อมูลขั้นพื้นฐานพร้อมทั้งบทวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อการศึกษาเรื่องเงินและทั้งต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนที่พึงมีในอนาคตหรือในศตวรรษที่ 21 ให้มีความลึกซึ้งรอบด้านมากขึ้น ที่สำคัญก็คือ รายงานนี้ถึงกลางถือได้ว่าเป็นเอกสารภาษาไทยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเงินในยุคปัจจุบันพร้อมทั้งเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อไทยจำนวนน้อยชิ้นจากในรอบกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้โดยตัวรายงานได้นำเสนอสาระสำคัญที่สามารถแยกออกได้เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นส่วนที่กล่าวด้วยเรื่องเงินโดยเฉพาะ โดยมี "ปฐมบท" เป็นเสมือนบทนำที่บอกพร้อมทั้งหมดพร้อมความสำคัญในการศึกษา และส่วนที่สอง เป็นส่วนที่กล่าวด้วยความสัมพันธ์ไทย-จีน โดยมี "ปัจจัยเงินบาท" เป็นเสมือนบทส่งท้ายที่ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มในอนาคตของเงินและความสัมพันธ์ที่มีต่อไทยพร้อมข้อเสนอแนะที่มุ่งให้ความสำคัญกับเงินศึกษาในไทย ด้วยการแยกสาระสำคัญออกเป็นสองส่วนเช่นนี้ จึงเป็นที่คาด

หวังว่ารายงานแต่ละชิ้นจะสามารถเชื่อมโยงความคิดของผู้อ่านให้เห็นภาพทั้งหมดได้อย่างมีองค์
รวมมากกว่าที่จะเห็นภาพอย่างแยกส่วน

ควรกล่าวด้วยว่า รายงานทุกชิ้น (ยกเว้น “ปัจจัยมณฑล”) ได้เสร็จสิ้นลงในขณะที่ยังไม่เกิด
วิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในไทย และภายหลังจากการสัมมนาและการประเมินผลของผู้ทรงคุณวุฒิไป
แล้ว ผู้ประสานงานได้รับความกรุณาจากเจ้าของรายงานบางชิ้นในการเพิ่มเติมเนื้อหาสาระที่
เกี่ยวข้องกับวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นมาอีกด้วย ตัวรายงานจึงไม่ล้าสมัยและสามารถอ้างอิงได้แม้เมื่อ
ขึ้นศตวรรษใหม่คือ ศตวรรษที่ 21

วรศักดิ์ มหัทธโนบล
ผู้ประสานงานโครงการ
เทศกาลดุษฎี 1999

บทคัดย่อ

บทที่ 1

ปฐมบท :

สถานะและความสำคัญของจีนศึกษาในประเทศไทย

เขียน ภิระวิทย์

จีนมีอะไรหลายๆ อย่างที่มีความสำคัญต่อสังคมโลก เช่น การเป็นประเทศที่มีประชากรจำนวนมากและพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นแหล่งอารยธรรมหนึ่งของโลก มีฐานเศรษฐกิจที่ใหญ่ และเป็นชาติมหาอำนาจ ด้วยเหตุนี้ จีนจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีดินแดนใกล้เคียงกับจีน อีกทั้งยังมีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมาตั้งแต่อดีตกาล ความสำคัญเช่นนี้เองที่ความรู้เรื่องจีนได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับไทยตามไปด้วย แต่กระนั้น ความรู้เรื่องจีนในไทยก็ยังมีอยู่น้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองการปกครองของจีน หรือระบบและนโยบายเศรษฐกิจของจีน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญสำหรับไทยยิ่งนับว่าไม่เพียงพอ นอกจากนี้ การเรียนการสอนภาษาจีนที่ถูกปิดกั้นมานานหลายทศวรรษด้วยเหตุผลทางการเมืองก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบไม่น้อยต่อความรู้เรื่องจีนในไทย หตังจากนั้น บทความขึ้นนี้ได้เสนอภาพรวมทั่วไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง และนโยบายต่างประเทศของจีนให้พอเข้าใจอย่างกระชับรัดกุม

บทคัดย่อ

บทที่ 2

รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี ค.ศ. 1979

สมเกียรติ วันทะนะ

“รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี 1979” มีวัตถุประสงค์ที่จะปูพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ของการบวนการสร้างพรรครัฐสังคมนิยมของประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลกในกลางศตวรรษที่ 20 ผู้เขียนบทความนี้เห็นว่าพัฒนาการของจีนร่วมสมัย คือ ความพยายามซึ่งเต็มไปด้วยความยากลำบากและมีพลวัตอยู่ตลอดเวลา ในอันที่จะหาความสมดุลระหว่างแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้อง 2 ด้าน ด้านหนึ่ง คือ ความเชื่อมั่นที่ว่า “อุดมการณ์แสง” หรือ สำนักทางการเมื่อแบบสังคมนิยมที่ถูกดัดแปลง จะช่วยให้เอาชนะอุปสรรคและความท้าทายพัฒนาทั้งภายในที่จีนใหม่เผชิญอยู่ได้ เจินเจ๋อตง (1893-1976) คือ ตัวอย่างที่สำคัญที่สุดของผู้ที่เชื่อมั่นในแนวทางหรือทฤษฎีนี้อย่างสุดโต่ง อีกด้านหนึ่ง คือ ความเชื่อมั่นที่ว่า “ความเชี่ยวชาญ” ต่างหากที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ทฤษฎีที่สองนี้ ให้ความสำคัญน้อยหรืออาจจะไม่ใส่ใจกับจุดยืนทางการเมืองของบุคคล กล่าวได้ก็คืออย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีที่สองให้ความสำคัญกับระดับการพัฒนาของ “พลังทางการเมือง” ของสังคมมากกว่าการให้ความสำคัญกับ “ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต” ดังที่เป็นจุดเน้นของทฤษฎีที่หนึ่ง เจิ้งเสี่ยวผิง (1904-1997) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของผู้ที่เชื่อมั่นในทฤษฎีหรือแนวทางที่สอง เราคงจะต้องใช้เวลานานพอสมควรที่จะตัดสินว่าการนำแบบรวมหมู่ ภายใต้เจียงเจ๋อหมิน (1920-) นั้น จะประสบผลสำเร็จหรือไม่ในการสร้างตัวแบบการนำที่ได้ดุลยภาพระหว่างแนวทางสุดโต่งต่างๆ โดยมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมจีนเองด้วย

บทคัดย่อ

บทที่ 3

การปฏิรูปจีน :

ยุทธศาสตร์พื้นที่เศรษฐกิจกับความขัดแย้งเชิงนโยบาย

วรศักดิ์ มหิทธิโรจน์

รายงานเริ่มจากการกล่าวถึงพื้นที่เศรษฐกิจของจีนโดยแยกแยะให้เห็นเป็นประเภทๆ ไปว่าแต่ละประเภทตั้งอยู่ตรงบริเวณใดของจีน และมีหน้าที่ในการสนองตอบต่อการค้าการลงทุนระหว่างชาติอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ ยังได้ชี้ให้เห็นอีกด้วยว่า พื้นที่เศรษฐกิจมีความเป็นมาอย่างไรในความคิดของจีน โดยเฉพาะในบางพื้นที่นั้น จีนได้วางแผนระยะยาวเอาไว้แล้วตั้งแต่เมื่อเริ่มเข้าสู่ยุคปฏิรูปใหม่ๆ ตั้งแต่ปี 1979 หลังจากที่ชี้ให้เห็นถึงพื้นที่เศรษฐกิจแต่ละประเภทแล้ว รายงานยังได้ตั้งข้อสังเกตบางประการต่อพื้นที่เศรษฐกิจเหล่านั้นด้วย ว่ามีมิติทางประวัติศาสตร์อย่างไรบ้าง หรือมีความสัมพันธ์กับชาวจีนโพ้นทะเลที่เคยมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจบางประเภทอย่างไรบ้าง เป็นต้น ที่สำคัญก็คือ ข้อสังเกตเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่เศรษฐกิจต่างถูกกำหนดขึ้นบนเงื่อนไขที่จีนสามารถคาดหวังว่าผลประโยชน์ที่พึงได้รับอย่างมีประสิทธิภาพ หลังจากนั้น รายงานยังได้ชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่า การปฏิรูปของจีนที่ทะลุผ่านพื้นที่เศรษฐกิจนั้น ล้อมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสิทธิผลประโยชน์อย่างกว้าง เกิดความเหลื่อมล้ำในวิวัฒนาการเศรษฐกิจระหว่างชนบทกับเมืองอย่างไรบ้าง และจีนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปอย่างไร เป็นต้น

บทคัดย่อ

บทที่ 4

โครงสร้างทางการเมืองของจีนกับปัญหาชนชั้นนำทางอำนาจ

จุลชีพ ชินวรรโณ

การเมืองจีนนับแต่ปี 1949 จนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างน้อยมาก กล่าวคือใหญ่ทั่วไปแล้วมักจะประกอบด้วยพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมาชิกแทนประชาชน และคณะกรรมการทหารส่วนกลาง ทั้ง 3 องค์การนี้แม้จะมีความสำคัญสูงสุดและดูเหมือนว่าจะเสมอกัน แต่ก็เป็นที่ทราบกันว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีความสำคัญสูงสุดโดยมีหน้าที่หลักอยู่ที่การชี้นำทางความคิด องค์การนี้จะมีผู้ปฏิบัติงานที่สำคัญอยู่ชุดหนึ่งซึ่งมีอำนาจสูงมากคือ คณะกรรมการการเมืองทหาร ส่วนคณะกรรมการทหารส่วนกลางนั้นมีหน้าที่โดยตรงในเรื่องของความมั่นคง ในขณะที่สมาชิกแทนประชาชนจะมีหน้าที่ในทางนิติบัญญัติและเป็นที่มาของคณะรัฐมนตรี ภายใต้โครงสร้างหลักทั้งสามดังกล่าวยังมีหน่วยอื่นๆ ที่แยกย่อยลงไปอีกและมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นที่รู้กันว่าโครงสร้างการเมืองจีนจะมีรูปแบบที่เป็นทางการเช่นนั้น แต่บ่อยครั้งที่ในทางเนื้อหามักจะมีการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นทางการอยู่เสมอ ปัจจุบันนี้ จีนมีความคาดหวังที่จะให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างเป็นทางการมากกว่าที่ผ่านมา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การปกครองโดยกฎหมายนั่นเอง

บทคัดย่อ

บทที่ 5

นโยบายการป้องกันประเทศของจีน :

ปัญหาเก่า - เวลาใหม่

สุรชาติ เป่ารุ่งสุข

ในอดีต แม่จีนจะถือตนว่าเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมสูงกว่าชนชาติอื่นๆ ก็ตาม แต่กล่าวสำหรับประเด็นความมั่นคงแล้ว จีนกลับถูกกดดันด้วยการคุกคามของชนนอกอารยธรรมจีนอยู่เสมอ ในขั้นแรก ชนนอกอารยธรรมจีนมักเป็นพวกชนเผ่าต่างๆ ที่อยู่ภายในจีนเอง แต่เมื่อจักรวรรดิอาณาจักรแผ่ขยายกว้างไกลไปทั่วโลก ชนนอกอารยธรรมจีนก็กลายมาเป็นชาวตะวันตก ประเด็นการเผชิญกับความมั่นคงของจีนจึงถูกปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ยุทธศาสตร์ยุคโลกที่เป็นที่เนื่องถือไปทั่วโลกก็คือ ยุทธศาสตร์สงครามปฏิวัติภายใต้การนำของ เหมาเจ๋อตง ซึ่งถูกเรียกว่า “สงครามประชาชน” ยุทธศาสตร์นี้นำชัยชนะมาให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์จีนในเวลาต่อมา อย่างไรก็ดี เมื่อมาถึงยุคของ เจียงเสี่ยวฉิง จีนได้ปรับเปลี่ยนนโยบายการป้องกันประเทศใหม่โดยการพึ่งพาอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยมากขึ้น การพึ่งพาดังกล่าวเป็นไป 2 ทางคือ หนึ่ง เป็นไปโดยการค้นคว้าด้วยตัวเอง กับสอง เป็นไปด้วยการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีทางการทหารกับนานาประเทศ ด้วยนโยบายเช่นว่านี้ จีนในปัจจุบันจึงเป็นประเทศหนึ่งที่มีความเกรียงไกรในทางเมกานาภูมิภาค

บทคัดย่อ

บทที่ 6

จีนกับการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโลก

สุทธพันธ์ จิวะวิวัฒน์

จีนนับวันจะมีบทบาทสำคัญขึ้นในเวทีเศรษฐกิจการเมืองโลกและภูมิภาค การทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงของจีน จึงเป็นสิ่งจำเป็นนับตั้งแต่มีการปฏิรูปเศรษฐกิจ เกิดตัวกับต่างประเทศ ตลอดจนบทบาทของจีนกับมหาอำนาจของโลกและในภูมิภาคเอเชีย ทั้งนี้รวมถึงฐานะของจีนกับวิกฤตทางเศรษฐกิจและการเงินของเอเชียที่เกิดขึ้นก่อนสิ้นศตวรรษที่ 20 ด้วย

บทคัดย่อ

บทที่ 7

ความสัมพันธ์ไทย-จีน :

กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากทศวรรษ 2 ทศวรรษ
(ค.ศ. 1975-1995)

สารสิน วีระผล

ความสัมพันธ์ไทย-จีนก่อนปี 1975 ไม่มีความราบรื่นมากนัก เหตุอันสำคัญมีที่มาจากความขัดแย้งทางด้านการทูตในยุคลสงครามเย็น ตลอดเวลาดังกล่าว จีนมีความพยายามที่จะมีความสัมพันธ์กับไทยอยู่เป็นระยะ ในขณะที่ไทยเองมีความพยายามอยู่บ้างในช่วงปลายทศวรรษ 1950 แต่ก็ไม่เต็มเหนี่ยวอาจเป็นจริงได้ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในปี 1975 เป็นผลจากความพยายามของทั้งสองฝ่ายหลังจากที่สหรัฐฯ เริ่มมีท่าทีผ่อนคลายความตึงเครียดกับจีนมากขึ้น ในต้นทศวรรษ 1970 ในระยะแรกที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นนั้น ทั้งสองฝ่ายยังไม่ได้พัฒนาความสัมพันธ์ที่ให้เป็นพันธมิตรอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม จนกระทั่งเมื่อเวียดนามก่อกำเริบเข้าบุกยึดกัมพูชาในปลายปี 1978 ไปแล้ว ความสัมพันธ์ไทย-จีนก็เริ่มดีขึ้นโดยมีปัญหากัมพูชาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพ จีนเริ่มยุติการให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยศัตรูสำคัญของรัฐบาลไทยเพื่อแลกกับการใช้ดินแดนไทยเป็นทางผ่านในการช่วยเหลือฝ่ายต่อต้านเวียดนามในกัมพูชา และในระยะเวลาเดียวกันนี้เอง (1979) จีนได้ประกาศเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจของตนขึ้นอย่างขนานใหญ่ ในไทยจึงกล่าวต้อนรับการเข้าไปลงทุนในจีนของนักลงทุนต่างชาติ นักลงทุนไทยได้ใช้โอกาสนี้เข้าไปลงทุนในจีนเช่นกัน จนเมื่อเวลาผ่านไป ปัญหากัมพูชาและการค้าการลงทุนไทย-จีนก็ได้เป็นตัวหนุนความสัมพันธ์ของทั้งสองเป็นอย่างดี

บทคัดย่อ

บทที่ 8

ไทย-จีนกับเหลี่ยมเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ไพฑูรย์ วิบูลสุตติกุล

ประเทศไทยร่วมมือกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจัดตั้งเขตเศรษฐกิจอนุภาค
ระหว่างประเทศที่มีชื่อว่าหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้แน่น
แฟ้นยิ่งขึ้น สมาชิกในโครงการประกอบด้วยประเทศไทย มณฑลยูนนานของจีน และประเทศ
อื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่ ลาว พม่า เวียดนาม และกัมพูชา ประเทศใน
หกเหลี่ยมเศรษฐกิจมีพรมแดนติดต่อกันหรือใกล้เคียงกัน มีภาษาวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และมี
แม่น้ำโขงไหลผ่านพื้นที่ของทุกประเทศ ประเทศในกลุ่มมีเจตนารมณ์ตรงกันที่จะร่วมมือกันอย่าง
ใกล้ชิดในการส่งเสริมการค้าและการลงทุนข้ามพรมแดน ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนา
เศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค งานวิจัยนี้อธิบายถึงความหมายของเหลี่ยม
เศรษฐกิจ สัมเคราะห์บทเรียนจากเหลี่ยมเศรษฐกิจที่ได้ดำเนินการสำเร็จไปแล้วในภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ SUORI (ประกอบด้วย ประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย) และเขต
เศรษฐกิจบริเวณชายฝั่งทะเลจีนใต้ (ประกอบด้วย ประเทศจีน ฮ่องกง และไต้หวัน) ไทยได้
สรุปถึงปัจจัยที่จะช่วยให้ความร่วมมือในเหลี่ยมเศรษฐกิจประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้การวิจัยได้
วิเคราะห์ประโยชน์และความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะเสริมสร้างความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐ
ประชาชนจีนให้แน่นแฟ้นโดยอาศัยหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ ดังนี้ เพื่อให้การศึกษาได้พิจารณาถึง
สภาพเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียที่เปลี่ยนแปลงไป การวิจัยได้ประเมินความก้าวหน้าและ
อุปสรรคของการดำเนินโครงการหกเหลี่ยมเศรษฐกิจก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียในปี
1997 รวมทั้งศึกษาถึงผลกระทบของวิกฤตการณ์ดังกล่าวต่อความร่วมมือในหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ
ภายหลังปี 1997 ซึ่งจากผลของการศึกษาทั้งหมดทำให้ได้ข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของหก
เหลี่ยมเศรษฐกิจซึ่งเป็นกลไกเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับ
สาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบันและอนาคตอีกด้วย

บทคัดย่อ

บทที่ 9

ทุนไทยในกระบวนการปฏิรูปเศรษฐกิจจีน

อำพล พรหมเชษฐ์ และไฮว วิศวานันท์

นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ยุติลงพร้อมกับที่กระแสนิยมโลกอยู่ในห้วงสงครามเย็นไป อีกไม่ต่ำกว่าสี่ทศวรรษนั้น การค้าการลงทุนของกลุ่มทุนไทยในจีนประสบกับภาวะที่ไม่แน่นอน บางครั้งบรรษัทภาคีราบรื่น บางครั้งก็ไม่ได้ ด้วยจุดเด่นประการหนึ่งของกลุ่มทุนไทยที่ว่ามีคือ แคมเปญของของกลุ่มทุนเหล่านี้มักจะมีเชื้อสายจีนอยู่ด้วย โอกาสทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนเหล่านี้จึงค่อนข้างมีมาก หลังจากที่จีนปฏิวัติเป็นรัฐสังคมนิยมไปแล้ว กลุ่มทุนไทยได้ใช้ช่องทางเป็นฐานในการส่งออกสินค้าของตนเข้าสู่จีน ในเวลานั้นมูลค่าทางการค้ายังไม่สูงมากนัก เหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งมีที่มาจาก การที่จีนยังปิดประเทศนั่นเอง ต่อมาเมื่อ Deng Xiaoping หวนกลับมา มีอำนาจอีกครั้งหนึ่งก่อนสิ้นทศวรรษ 1970 เขาก็ได้ประกาศเปิดประเทศพร้อมกับปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างขนานใหญ่ ช่วงเวลานี้เองที่กลุ่มทุนไทยเริ่มทยอยเข้าไปในจีนเพิ่มขึ้นและเปิดแผนมากขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นกลุ่มทุนที่ลงทุนในจีนเป็นอันดับต้นๆ พื้นฐานทางวัฒนธรรมจีนยังคงเอื้อต่อการลงทุนของกลุ่มทุนไทยได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเอื้อให้ได้มีส่วนไม่น้อยในการทำให้กลุ่มทุนไทยต้องหันกลับมาพิจารณาการลงทุนในจีนของตนใหม่ จนน่าจะเชื่อว่า หากผ่านพ้นช่วงวิกฤตนี้ไปได้ จีนก็จะยังคงเป็นตลาดที่ใหญ่เหมาะสมสำหรับการดึงกลุ่มทุนไทยให้กลับมาลงทุนในจีนต่อไป

บทคัดย่อ

บทที่ 10

การแข่งขันระหว่างทุนไทยกับทุนต่างชาติในจีน

สมภพ มานะรังสรรค์

การก้าวขึ้นมาของ เต็งเสี่ยวผิง หลังการลี้ภัยกรรมของ เหมเจ๋อตง หลังปี 1976 มีนัยยะสำคัญที่มักเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจแบบตลาดของจีนเอง ในระแวกเศรษฐกิจในรูปแบบนี้ยังไม่ชัดเจนมากนัก เหตุผลส่วนหนึ่งเป็นเพราะจีนได้ผ่านช่วงเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมเต็มรูปแบบเป็นเวลานานเกือบสามทศวรรษ ความจนภายหลังเหตุการณ์ที่ชนชั้นเหวินผ่านไปแล้วปี 1989 เศรษฐกิจแบบตลาดของจีนจึงเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นมากกว่าในทศวรรษแรกของการปฏิรูป โดยเฉพาะนโยบายของ เต็งเสี่ยวผิง ที่ชี้ให้เห็นการปฏิรูปเป็นไปอย่างเร่งรีบนับว่าส่งผลต่อเศรษฐกิจในรูปแบบดังกล่าวไม่น้อย และภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 8 ที่มีระยะเวลาไปการใช้ระหว่างปี 1991-1995 ก็ทำให้เศรษฐกิจแบบตลาดแสดงผลออกมา และถึงคงต้องเนื่องแม้มันจะพัฒนา จวบที่ 9 ในช่วงนี้เองที่กลุ่มทุนไทยถูกจัดให้เป็นกลุ่มทุนที่มีขนาดการลงทุนประมาณอันดับที่ 8-9 ทั้งนี้โดยมีคู่แข่งที่สำคัญหลักๆ คือ ส่องกง สหรัฐฯ ไต้หวัน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ ปัญหาของกลุ่มทุนไทยก็คือ การไม่คุ้นกับกฎระเบียบการค้าการลงทุนของจีน และการขาดแคลนบุคลากรที่รู้ภาษาจีนและวัฒนธรรมจีนที่จะเข้าไปบริการการลงทุนในจีน

บทคัดย่อ

บทที่ 11

ปัจจัยมบท :

จีนศึกษากับความสัมพันธ์ไทย-จีนในศตวรรษที่ 21

วรศักดิ์ มหัทธโนบล

ใน “ปัจจัยมบท” นี้ได้สรุปภาพรวมทั้งหมดของงานศึกษาในโครงการอีกครั้งหนึ่งด้วยการฉายให้เห็นลักษณะพิเศษของประวัติศาสตร์จีนตั้งแต่ครั้งอดีต หลังจากนั้นจึงได้สรุปเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ที่มีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จีนในปัจจุบันถูกแบ่งออกเป็นสองยุคสำคัญคือ จีนในยุคปฏิวัติกับจีนในยุคปฏิรูป โดยจีนในยุคปฏิรูปจะถูกเน้นเป็นพิเศษเมื่อให้ภาพรวมเพื่อความเข้าใจจีนโดยพื้นฐานแล้ว บทความได้กล่าวถึงพัฒนาการความสัมพันธ์ไทย-จีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอันดับต่อไป ว่ามีเงื่อนไขปัจจัยสำคัญประการใดบ้างที่เข้ามาเป็นอุปสรรคและหรือส่งเสริมความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ หลังจากนั้นจึงได้นำเข้าสู่ประเด็นเกี่ยวกับจีนศึกษาในสังคมไทยด้วยการชี้ให้เห็นถึงปัญหาทั้งจากที่ผ่านมาและสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พร้อมกับนั้นยังได้เสนอแนวทางของจีนศึกษาในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย-จีนในศตวรรษที่ 21 เป็นประเด็นสุดท้าย

Abstract

Chapter 1

Prologue: Significance and Status of Chinese Study in Thailand

Khien Theeravit

China is important to the world community in many aspects. For instance, China has large amount of population, massive size of land and large economic base. China is one of the world's great civilizations as well as one of the most powerful countries. For Thailand, China is a close neighbor and there are large Chinese communities throughout the country. It is, therefore, obvious that the knowledge about China is of paramount importance to Thailand. However, the knowledge in Chinese Study in Thailand is still limited in many areas. This problem has been multiplied by the fact that political reasons had made the government prohibited formal education in Chinese language for many years. Despite existing limitations regarding the establish the knowledge in Chinese Study in Thailand, the author seeks to present a concise picture of political change, economy, security and foreign policy of China.

Abstract

Chapter 2

Chinese Socialist State before 1979

Somkiat Watanas

"Chinese Socialist State before 1979" aims to provide a brief historical background of the formation of the world's most populated socialist state. The trend of development in contemporary China is presented as an attempt to reach a dynamic balance between the two extremes. On the one hand, there exists a belief that correct socialist political consciousness or being "red" can overcome all difficulties and underdevelopment in China. Mao Zedong (1893-1976) is the most exponent of the first theory. On the other hand, there is a belief in "expertise". One's ability in terms of problem-solving appears to be more important than one's political commitment. To put in another way, this second theory emphasizes on the development of "production force" instead of "social relations of production". Deng Xiaoping (1904-1977) is the most prominent figure in this school of thought. Nevertheless, it will take times to see whether the collective leadership under Jiang Zemin (1926-) is successful in balancing the two extremes or not.

Abstract

Chapter 3

China's Reform: Strategy of Economic Areas and Policy Conflicts

Voravakdi Mahasithanobol

In the first part of this article, the various economic areas in China are categorized in terms of their geographic locations and functions concerning foreign trade and investment. The author argues that the Chinese state has planned to establish economic areas in some parts of the country from the very beginning of the reform in 1979. The second part of this article explains the historical background of each of these economic areas, especially by referring to relations with the overseas Chinese community. The formation of economic areas is based on the "cost-effective" considerations of the Chinese government. In addition, this article also seeks to indicate that the formation of economic areas as a part of the China's reform has led to challenges and problems in many aspects, such as "rights" over economic gains and the inequality between the urban and rural areas. Finally, this article examines the response of the Chinese government to these problems.

Abstract

Chapter 4

Political Structure and the Problems of Political Elite in China

Chulabheep Chomwanno

Political structure in China has been slightly changed since 1949. The Communist Party of China, the National People's Congress and the Central Military Commission continue to be the key political institutions. Although these institutions are equal in principle, it is the Party that commands the highest authority and influence in guiding and shaping political thought in China. And the Politburo Standing Committee is one of the most powerful elements within the Party. The Central Military Commission is in charge of security issues, while the National People's Congress is responsible for legislative matters. The ministerial portfolio is also selected from the Congress. Despite this formal political structure and the division of power, there always exist the problems of power abuse as well as the exercise of informal power at all levels. Nevertheless, China is now struggling to move toward the formalization of political power. This move is aimed at making China a country ruled by law.

Abstract

Chapter 5

Defense Policy of China: Old Problem – New Timing

Surachart Eamrungsak

Although China always considers itself superior than other nations in terms of civilization, China's security has been threatened by the outsiders throughout the history. This threat was firstly posed by the various ethnic group within the territory of China. And after that, when the colonialism expanded throughout the world, the threat to China's security came from the western countries. In order to defend itself, China has always adjusted its defense strategy in accordance with security experience at specific time. The most famous strategy in the present time is "people's war" led by Mao Zedong during the Chinese revolution. However, during the ear of Deng Xiaoping, China's defense policy has been adjusted and relied more on modern technology and weaponry system. The modernization of China's defense system has been sought through domestic reforms especially in terms of research and development. At the same time, China has been involved actively in the international exchange of technology with other countries. It can be said that, as a result of this defense strategy, China is now one of the most powerful countries in terms of military capability.

Abstract

Chapter 6

China and Changes in the Global Economy

Suthiphant Chirathivat

China is increasingly playing a prominent role within the economic and political context of the regional and global affairs. An understanding of China and the dynamism of changes taking place in the global economy is of paramount importance. This is especially true when we come to term with China's economic reforms, its openness to the outside world, its role in relation to other superpowers and the Asian region. In addition, attention must be given to the Chinese view and its position toward the recent financial and economic crisis in Asia which occurs in the eve of the 20th century.

Abstract

Chapter 7

Sino-Thai Relationship:

the Tide of Development amidst the Regional Conflicts during Two Decades (1975-1995)

Sararin Viraphol

The Sino-Thai relations before 1975 was not very smooth due to the ideological conflicts of the Cold War. Despite political and ideological differences, China has occasionally tried to keep up good relations with Thailand. Thailand also showed similar interests in the 1950's but failed. Success in establishing good relations between the two sides in 1975 was a result of the defeat between the US with China which started since the early 1970s. The Sino-Thai relations did not fully materialized until Vietnam invaded Cambodia in the end of 1978. Since then, the relations between China and Thailand had been markedly improved due to a number of cooperative activities to deal with the "Cambodia Problem". In a reciprocal gesture, China ceased its supports to the Communist Party of Thailand in exchange for the permission to use Thai soil as a supply route to assist the anti-Vietnam movements in Cambodia. It was also this period (1979) that China opened itself to the outside world and began the over-all economic reform. The economic reforms in China continues to attract foreign investors, including those from Thailand, until today. Common policy toward the "Cambodia Problem" and trading link are the two underlying factors that support good relations between China and Thailand.

Abstract

Chapter 8

Sino-Thai Relations in the Southeast Asian Economic Cooperation

Praiboon Vibulchutikul

Thailand and China are now engaged in a subregional economic cooperation scheme called the "Economic Hexagon" comprising Thailand, Yunnan Province of China, Laos, Myanmar, Vietnam and Cambodia. In addition to their geographic proximity, the member states of this subregional cooperation share many socio-cultural similarities. All also share parts of the Mekhong River. This article seeks to explain the meaning of this Southeast Asian "Economic Hexagon" by referring to the experiences of the previous subregional economic cooperation schemes, namely the SHIORI (comprising Singapore, Malaysia, and Indonesia) and the coastal economic zone in the South China Sea (comprising Guangdong Province of China, Hong Kong and Taiwan). In doing so, this article expects to provide common factors which are crucial to the success of the "Economic Hexagon". This article also analyzes the benefits and possibilities of the "Economic Hexagon" in terms of bilateral relations between Thailand and China. In order to catch up with the recent dynamism in the regional economic environment, this article analyzes the status of the "Economic Hexagon" prior to 1997 and compares it with the situation after the region was hit by the economic crisis since 1997. The study in this article shows that the "Economic Hexagon" will serve as an important factor to promote better relations between Thailand and China in the future.

Abstract

Chapter 9

Thai Investment in the Context of China's Economic Reform

Umpol Phanachet

Siri Visavananit

The Cold War which lasted almost four decades since the end of the World War II has caused uncertainties to the trading relations between Thailand and China. At time, the relations were relatively smooth. At the other time, they were not. But the fact that the Overseas Chinese is the major part of the economic power has been highly supportive to prospect for business opportunity in China. After the socialist revolution in China, Thai businessmen have used Hong Kong as a platform to exports their goods and products into China. But, the volume of trade at that time was still low due to China's isolation to the rest of the world. After Deng Xiaoping resumed to power in the eve of the 1970's, he had adopted an "Open Door" policy and started massive economic reforms in the country. By this time, Thai businessmen have increasingly invested in China and become one of the top foreign investors. Cultural backgrounds play significant roles in this regard. In addition, although the recent economic crisis in Southeast Asia has made many Thai businessmen reconsider their investment in China, this article argues that the sheer size of domestic market in China is the key factor that attracts Thai businessmen to continue to invest in China.

Abstract

Chapter 10

Competitions between Thai and Foreign Investments in China

Sompap Manarangsri

The rise to power of Deng Xiaoping after the death of Chairman Mao Zedong in 1976 was the starting point of market-oriented economy of China. At the beginning, the outlook of this system was not clear due to the fact that the Chinese economy had been fully dominated by the socialist system for almost three decades. It was only after the "Tien An Men Incident" that the market economy in China has become clearly developed. Deng's policy of rapid reform under the 8th Five Years Economic Development Plan during 1991 and 1995 has accelerated the growth of market economy in China. This trend continues to exist in the 9th Five Years Development Plan. During this period, Thai investment is ranked as the top 8th or 9th foreign investors in China. Thai investment in China has to compete with key rivals from Hong Kong, the US, Taiwan, Japan, Singapore and South Korea. Nevertheless, Thai investment is facing difficulties caused by unfamiliarity with the economic and trade regulations in China. Another key problem comes from the lack of human resource equipped with sufficient knowledge in Chinese language and culture.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	(2)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)-(14)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(15)-(25)
บทที่ 1 ปฐมบท เชียน อีระวิทย์	1-27
บทที่ 2 รัฐธรรมนูญจีนในปี 1979 สมเกียรติ วันทะนะ	28-87
บทที่ 3 การปฏิรูปจีน : ยุทธศาสตร์พื้นที่ทางเศรษฐกิจกับความขัดแย้งเชิงนโยบาย วรศักดิ์ มหัทธโนบล	88-115
บทที่ 4 โครงสร้างทางการเมืองของจีนกับปัญหาชนชั้นนำทางอำนาจ จุลชีพ สีนวรัตน์	116-156
บทที่ 5 นโยบายการป้องกันประเทศของจีน : ปัญหาเก่าเวลาใหม่ สุรชาติ ปารุงสุข	157-199
บทที่ 6 จีนกับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก สุชาติพันธุ์ จิราธิวัฒน์	200-247
บทที่ 7 ความสัมพันธ์ไทย-จีน : กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจาก ท้วง 2 ทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995) สารสิน วีระมอ	248-262
บทที่ 8 ไทย-จีนกับเหลี่ยมเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไพฑูรย์ วิบุตย์จุติภูล	263-301
บทที่ 9 ทูตไทยในกระแสนการปฏิรูปเศรษฐกิจจีน โสภา วิศวานันท์	302-352
บทที่ 10 การแข่งขันระหว่างทุนไทยกับทุนต่างชาติในเวทีเศรษฐกิจจีน สมภพ นานะรังสรรค์	353-387
บทที่ 11 นโยบาย : จีนยุคปฏิรูปกับความสัมพันธ์ไทยในศตวรรษที่ 21 วรศักดิ์ มหัทธโนบล	388-432
เอกสารอ้างอิง	433-449

สารบัญรูปหรือแผนภูมิ

รูป/ แผนภูมิที่		หน้า
4.1	โครงสร้างของพรรคคอมมิวนิสต์จีน	120
6.1	China's Trade with the world, 1978-94	236
6.2	China's Trade Share in Terms of GDP	237
6.3	Foreign Direct Investment of East Asian Countries	240
9.1	ทิศทางแนวโน้มการขยายตัวของเครือข่ายเชื้อสายจีน	349

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การเติบโตทางเศรษฐกิจ ประชากร และรายได้ต่อหัว (ร้อยละ)	30
2.2 แนวทางการพัฒนาสังคมนิยมจีน	32
2.3 สัดส่วนของการลงทุน, 1952-1978 (ร้อยละ)	49
4.1 การประชุมสมัชชาพรรคแห่งชาติ 1921-1992	121
4.2 คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 8 - ชุดที่ 14	123
4.3 ผู้นำสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์ (ค.ศ. 1949-1997)	128
4.4 สภาประชาชนแห่งชาติ (National People's Congress, 1954-1993)	132
4.5 เปริออดิกชนสมาชิกใหม่ของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ ค.ศ. 1956-1992	148
4.6 อัตราส่วนสมาชิกคณะกรรมการกลางที่ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย	150
4.7 การกระจายของอายุของสมาชิกประจำของคณะกรรมการกลางชุดที่ 14	151
4.8 อายุโดยเฉลี่ยของสมาชิกคณะกรรมการกลาง	153
4.9 อัตราส่วนของสมาชิกคณะกรรมการกลางที่ได้รับการศึกษาระดับ มหาวิทยาลัย	154
5.1 ศักยภาพทางเศรษฐกิจของจีน	179
5.2 งบประมาณทหารและค่าใช้จ่ายจูงจูงทางทหารของจีน	179
5.3 กำไรสุทธิของกองทัพจีน	180
5.4 กองกำลังอาวุธนิวเคลียร์ของจีน	180
5.5 การจัดส่งกำลังของกองทัพบกจีน	181
5.6 อาวุธหลักในกองทัพบกจีน	181
5.7 เรือรบและอากาศยานในกองทัพเรือจีน	182
5.8 สากาณยานรบในกองทัพอากาศจีน	182
5.9 ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ-การทหาร	190
5.10 ยอดกำลังพล	190
5.11 จำนวนกองพลหลักของกำลังทางบกและนาวิกโยธิน	191
5.12 จำนวนอาวุธทางบก	191
5.13 จำนวนเรือรบหลัก	192
5.14 กองบินนาวิก	192
5.15 จำนวนเครื่องบินรบของกองทัพอากาศ	192

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
5.16	สหรัฐ-จีน-ไต้หวัน : ดัชนีสังคม-เศรษฐกิจ-การทหารเปรียบเทียบ (ลำดับของปี 1993)	193
5.17	สหรัฐ-จีน-ไต้หวัน ดัชนีการทหารเปรียบเทียบ 1993	194
6.1	Annual Growth Rates of Real GDP in East Asia 1961-1994	232
6.2	The Township and Village Enterprises in China (1978-1994)	233
6.3	The Employment & Output of Township & Village Enterprises	233
6.4	แบบแผนความเป็นเจ้าของในอุตสาหกรรมและการค้าของจีน	234
6.5	China's Trade with the World, 1978-94	235
6.6	China's Trade Share in Terms of GDP	235
6.7	China's Major Trading Partners	238
6.8	Foreign Direct Investment of East Asian Countries	239
6.9	Recent Change in Foreign Direct Investment Approval	241
6.10	EU's trade with China, 1970-93	242
6.11	Changes in Chinese Export and Import Shares	243
6.12	US-China Bilateral Trade Balances	244
6.13	Bilateral US-Chinese Economic Area Trade Balance	245
6.14	China's Sectoral Share in GNP, 1978-94	246
6.15	Currencies Composition of Long-Term Debt	247
8.1	Basic Statistics of the Quadrangle, 1996	294
8.2	Foreign Direct Investment in Vietnam	295
8.3	Accumulated Foreign Direct Investment of Vietnam by Sector as of January, 1998	296
8.4	Leading Foreign Investors in Vietnam, As of January, 1998	297
8.5	Thai Investment in Vietnam by Sector, As of December 31, 1994	297
8.6	Leading Foreign Foreign Investors in Laos, 1988-94	298
8.7	Cumulative Direct Foreign Investment in Laos by Sector, 1988-95	299
8.8	Leading Foreign Investors in Myanmar, As of December 31, 1994	300
8.9	Foreign Investment in Myanmar by Major Sector, As of December, 1994	300

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
8.10	Leading Foreign Investors in Cambodia, 1991-93	301
8.11	Leading Foreign Investors in Yunnan, 1984-93	301
9.1	แสดงยอดรวมของนักลงทุนต่างชาติที่เข้าไปลงทุนโดยตรงในประเทศจีน ช่วงระหว่างปี 1979-1996	323
9.2	แสดงสภาพการณ์การกระจายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตที่นักลงทุน ต่างชาติเข้าไปลงทุนโดยตรงในประเทศจีนระหว่างปี 1979-1996	324
9.3	แสดงยอดรวมของประเทศและเขตพื้นที่ที่สำคัญที่เข้าไปลงทุนโดยตรง ในประเทศจีนช่วงระหว่างปี 1979-1996	326
9.4	สภาพการลงทุนของกลุ่มวิสาหกิจชาวจีนในไทย	342
9.5	สิงคโปร์มาลงทุนโดยตรงที่จีนในอดีต	343
9.6	กลุ่มวิสาหกิจเชื้อสายจีนในเอเชียอาคเนย์ที่มีบริษัทจดทะเบียนใน ตลาดหลักทรัพย์ฮ่องกง	344
9.7	รายนามวิสาหกิจต่างชาติขนาดใหญ่ที่สุดของกลุ่ม CP ในจีนที่อยู่ภายใน อันดับ 500 (1993-1994)	345
9.8	กลุ่ม CP POKHAND CO.LTD. (กลุ่มซีพีปูเฟิง) ประกาศวิสาหกิจดำเนินการข้ามชาติ (ปลายปี 1994)	346
9.9	การเปรียบเทียบศักยภาพเศรษฐกิจกลุ่มวิสาหกิจเชื้อสายจีนใน เอเชียอาคเนย์	347
9.10	ขั้นตอนการพัฒนาการและการก่อตัวของกลุ่มวิสาหกิจเชื้อสายจีนใน เอเชียอาคเนย์	348
9.11	เปรียบเทียบการลงทุนต่างชาติที่มาลงทุนโดยตรงในจีนปี 1979-1994	351
9.12	การเปลี่ยนแปลงด้านการลงทุนโดยตรงของประเทศเอเชียอาคเนย์ (ASEAN) ในจีน (มูลค่าที่ใช้จริง)	352
10.1	สัดส่วนการลงทุนจากต่างประเทศในจีน แยกตามประเทศผู้ลงทุน	368
10.2	การลงทุนจากต่างประเทศ แยกตามรายหมณฑลของจีน	369
10.3	แสดงสภาพการณ์การกระจายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตที่นักลงทุน ต่างชาติเข้าไปลงทุนโดยตรงในประเทศจีนระหว่างปี 1979-1996	371
10.4	ธนาคารพาณิชย์ไทยในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน	378

- Yaobang, Hu. "Creating a New Situation in All Fields of Socialist Modernization." *Beijing Review* 10, (March 10 1980), pp. 15.
- Yoichi Funabashi, Michael Okseuberg, and Henrich Weiss. *An Emerging China in a World of Interdependence* (The Trilateral Commission, 1994), p. 36; *Beijing Review*, February 19 - March 3 1996, p. 6.
- Yun-Wing, Sung(1991). *The China-Hong Kong Connection: The Key to China's Open-Door Policy*, Cambridge University Press.
- Yun-Wing, Sung(1996), "China's Exports by Country and Its Trade with the U.S.," Paper prepared for the Fifth International Convention of the East-Asian Economic Association, Bangkok, October 24-26, (mimeograph).
- Zhu Qixin and Zhang Xiugui. *A Collection of Chances Specimens From Chinese Culture*. Beijing : Tourism Education Press, 1994.

บทที่ 1

ปฐมบท

เขียน ชีระวิทย์

จีนเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ จะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ก็สามารถดึงดูดความสนใจของชาวโลกไม่น้อย บ้างก็มองจีนในลักษณะชื่นชม บ้างก็มองจีนอย่างหวาดระแวง เช่น หวันกลั้วว่าตนจีนจะขยายจำนวนล้นโลก กลั้วว่าจีนจะวางตัวเป็นเจ้าเหนือหัวชาติอื่นที่เล็กกว่า กลั้วว่าจีนจะเกาะกระแสนประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงอย่างป่วนจากความรับผิดชอบ นั่นแสดงให้เห็นว่าจีนไม่ใช่ธรรมดา แต่มีอะไรดีอะไรหรือไม่ มีคนคิดถึงหรือกลัวโดยที่จีนจะอยู่เฉยๆ หรือขยับตัวก็ตาม

คนไทยก็เหมือนกับคนอื่นในโลกส่วนมาก มีภาพลักษณ์ ชอบ - ชังจีนตามกระแสข่าวที่เผยแพร่กันตามสื่อมวลชน ซึ่งจริงบ้างเท็จบ้าง คำถามที่ควรใช้สำหรับสำรวจตนเองก็คือ เรามีความรู้เรื่องจีนมากน้อยเพียงใด สมกับที่เราให้ความสำคัญแก่จีนหรือไม่ และถ้าเราเห็นว่าเราซึ่งรู้จักจีนไม่ดีพอ มีเหตุผลอันใดที่เราจำเป็นต้องรู้จักจีนให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

เฉพาะจีนในยุคคอมมิวนิสต์ปกครอง (1949 - ปัจจุบัน) ก็มีปัญหาก่อกำเนิดขึ้นมาก ในวงการวิชาการในอันที่จะทำความเข้าใจวิวัฒนาการของจีนทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ส่วนใดมีความต่อเนื่องส่วนใดเปลี่ยนแปลงด้านใดเป็นการปฏิรูป ด้านใดเป็นการปฏิวัติ อย่างไหนควรได้ชื่อว่าเป็น “ลัทธิปฏิการ” “ลัทธิแก้” “ลัทธิจัด” “ชาวจัด” “เด่นตรง” ฯลฯ อะไรเป็น “แนวทางมวลชน” อะไรเป็นความต้องการของชนชั้นปกครอง และอะไรเป็นความปรารถนาที่แท้จริงของประชาชน ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ อาจจะมีการถกเถียงและอภิปรายกันมากพอควรแล้วโดยนักวิชาการตะวันตก แต่ในวงการวิชาการไทย เรายังมีส่วนร่วมในการทำให้ปัญหาเหล่านี้กระจ่างขึ้นน้อยมาก

ฐานะและบทบาทของจีนในสังคมโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความมั่นคง เราได้ยืมได้ฟังมาค่อนข้างมาก แต่สิ่งที่เรารับรู้มักจะเป็นทัศนะและมุมมองจากตะวันตก เรามีสิทธิหรือฐานะดีพอแล้วหรือยังที่จะรวบรวมและตีความข้อมูลเพื่อให้เราเข้าใจจีนดีกว่าที่เป็นอยู่ เราขาดความมั่นใจในตัวเองใช่หรือไม่ แม้ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีน เรายังถูกนักวิชาการตะวันตกจูงจมูกใช่หรือไม่ ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะใช้ความพยายามสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้จากมุมมองของคนไทย

บทความเรื่องนี้จะขยายความประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ส่วนใดที่ไม่มีคำตอบ ก็หวังว่าบทความถัด ๆ ไปในรวมบทความเล่มนี้คงจะให้คำตอบได้เท่าที่ควร

จีนมีอะไรดี

จีนมีความสำคัญในบริบทสังคมโลก อย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้เห็นได้จากปริมาณข่าวสารประจำวันประจำวันในสื่อมวลชน และเอกสารภาษาต่าง ๆ ในโลกที่อุทิศหน้ากระดาษให้กับประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวขวัญถึงจีนจะมีสาระไปในทางลบหรือบวก ก็มีนัยที่แสดงว่าจีนมีความสำคัญ เหตุผลที่ชาวโลกให้ความสำคัญต่อจีนที่สำคัญมีโดยย่อดังนี้

1. จีนเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก หนึ่งในสี่ของชาวโลกเป็นชาวจีน (พูดถึงชาวจีนในความหมายอย่างกว้าง ซึ่งรวมจีนในฮ่องกง มาเก๊า ไต้หวัน และชาวจีนโพ้นทะเลด้วย) แม้จีนจะมีชนกลุ่มน้อยถึงประมาณ 58 เผ่าชน และมีภาษาพูดแตกต่างกันไป แต่จีนมีภาษาเขียนและวัฒนธรรมที่เกาะกันเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในโลก ความรู้สึกผูกพันกันในหมู่คนจีนที่อาศัยอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลกมีอยู่ไม่มากนักน้อย ข้อนี้เป็นพลังที่ชาวโลกไม่น้อยให้ความสำคัญ

2. โดยพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ จีนเป็นประเทศใหญ่ แม้พรมแดนบางแห่งกับประเทศข้างเคียงยังปักปันกันไม่ชัดเจน และดินแดนทางน้ำและทางบกบางแห่งจะยังโต้แย้งกรรมสิทธิ์กับประเทศข้างเคียง แต่ก็คงไม่คิดที่จะพูดว่าจีนมีพื้นที่กว้างใหญ่อันดับสามของโลกรองจากรัสเซียและแคนาดา การมีพื้นที่กว้างใหญ่หมายถึงการมีภูมิทัศน์ - ภูมิอากาศหลากหลาย ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และมีศักยภาพในด้านความมั่นคงด้วย

3. จีนมีฐานเศรษฐกิจใหญ่ มีบทบาทสำคัญในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งของภูมิภาคเอเชีย ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป ในที่นี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจีนในสังคมโลกในฐานะที่เป็นตลาดใหญ่ มีอำนาจซื้อหรือศักยภาพในการผลิต การบริโภคสูง น่าสนใจที่จะทำการค้าด้วย หรือไปลงทุนทำประโยชน์ ฐานเศรษฐกิจใหญ่หมายความว่าความถึงการระดมทรัพยากรก้อนใหญ่ได้ง่าย เช่นจีนสามารถระดมทุนภายในและภายนอกสำหรับสร้างเขื่อนสามก้นในแม่น้ำแยงซี ซึ่งเป็นเขื่อนที่ใหญ่ที่สุดในโลกด้วยงบประมาณ ประมาณ 240,000 ล้านดอลลาร์หรือประมาณ 720,000 ล้านบาท เฉพาะในปี 1994 จีนสั่งซื้อเครื่องบินโดยสารรวมถึง 92 ลำ เป็นต้น

4. จีนเป็นมหาอำนาจของโลก ในทางการเมือง จีนเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เป็นหนึ่งในห้ามหาอำนาจที่มีอำนาจยับยั้ง (veto) มติใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาระหว่างประเทศที่พิจารณาในคณะมนตรีความมั่นคง ในฐานะเช่นนั้น จีนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่างประเทศทั่วโลก ในด้านความมั่นคงจีนเป็นหนึ่งในมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผย ในด้านแสนยานุภาพทางทหารจีนอยู่ในฐานะที่จะทำสงครามป้องกันอำนาจอธิปไตยของตนเองโดยลำพังและมีโอกาสที่จะเป็นฝ่ายชนะได้

สำหรับไทยโดยเฉพาะ จีนมีความหมายลุ่มลึกในด้านวัฒนธรรม ความมั่นคง และวิถีชีวิตในด้านเศรษฐกิจ

ประการแรก ในด้านวัฒนธรรม พฤติกรรมการกินอยู่ของไทยได้รับอิทธิพลจากจีนไม่น้อย อาหารไทยหลายอย่างดัดแปลงมาจากอาหารจีน ศิลปะของไทยก็มีเชื้อจีนผสมอยู่ทั่วไป วารณคดีจีนที่มีชื่อเสียงแพร่หลายในสังคมไทยมีมาก เรามีงานแปลเรื่อง “สามก๊ก” หลายสำนวน “ซ้องกั๋ง” “ซันบ้อเหมา” ฯลฯ คนไทยชอบชมภาพยนตร์จีนจากโทรทัศน์ จะโดยสำนักหรือไม่ก็ตาม คนไทยมีความชื่นชมคนจีนในด้านภูมิปัญญา ถ้าสิ่งเหล่านี้ที่มีต้นกำเนิดมาจากจีนขาดหายไปจากสังคมไทย ชีวิตของคนไทยคงจะจืดจางและชบะเล้งเป็นอันมาก

ประการที่สอง ในด้านเศรษฐกิจ นิสัยการค้าขายของคนไทย หรือคนไทยเชื้อสายจีนเป็นสิ่งที่เรานึกติดใจมาจากคนจีน คนจีนค้าขายเก่ง ทำธุรกิจเป็น หมายความว่าความถี่ความชัดเจนในงานบริหารด้วย เศรษฐกิจของไทยในด้านธุรกิจการค้าและการลงทุนจะไม่ก้าวหน้าหรือย่ำแย่ถึงขั้นปัจจุบัน ถ้าเราไม่มีคนไทยเชื้อสายจีนเป็นแกนนำ พวกนี้ออกแนวหน้าในการนำเศรษฐกิจไทยออกไปแข่งขันกับชาวโลกนอกดินแดนของตัวเอง โดยธรรมชาติ การที่พวกเขามีสายสัมพันธ์กับคนจีนในผืนแผ่นดินใหญ่ ย่อมเป็นสื่อโยงใยให้การค้า การลงทุนระหว่างไทยกับจีนตึกคึกมาก ขึ้น และเช่นเดียวกับชนชาติอื่น ในการค้าและการลงทุนที่ทำกับจีนตลาดใหญ่ในจีนก็เป็นแรงดึงดูดที่สำคัญเช่นกัน

ประการที่สาม ในด้านความมั่นคง จีนเคยเป็นต้นตอของภัยคุกคามในพุทธสงครามเย็น ความกลัว “ภัยคุกคาม” จากจีนจะมีเหตุผลหรือไม่เป็นคนละประเด็น แต่ข้อเท็จจริงมีว่าครั้งหนึ่งเมื่อจีนมีอุดมการณ์ปฏิวัติโลก และไทยเป็นสัมพันธมิตรกับสหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้นำในการต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์นั้น จีนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของไทย พร้อมกันนั้น อุดมการณ์ปฏิวัติคอมมิวนิสต์จีนมีส่วนส่งเสริมขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทยด้วย ผลร้ายในทางลบนั้นมีมากมาย แต่ผลพลอยได้ในทางบวกก็มี นั่นคือ ทำให้รัฐบาลไทยหันเหความสนใจและทรัพยากรไปในการพัฒนาชนบทที่ถดถอยมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม เมื่อเวียดนามบุกและยึดครองกัมพูชา จีนขัดแย้งกับเวียดนาม และเวียดนามล่าแดนไทยจากกัมพูชาเป็นบางครั้งบางคราว จีนกลายเป็นสัมพันธมิตรอย่างไม่เป็นทางการกับไทยอย่างไม่จงใจ ร่วมกันต่อต้านภัยคุกคามจากเวียดนาม ซึ่งมีไซเหวียดหนุนหลังอยู่ จนในที่สุดโดยการบีบคั้นทั้งในด้านการทหารในสนามรบ และการเมืองระหว่างประเทศ และปัญหาการเมืองภายในคอมมิวนิสต์ในค่ายไซเหวียด ทำให้ไซเหวียดต้องถอนความช่วยเหลือเวียดนาม เวียดนามต้องถอนทหารออกไม่เฉพาะจากกัมพูชา แต่รวมทั้งลาวด้วย กระบวนการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้น จีนเป็นตัวแสดงที่มีส่วนอุทิศที่สำคัญ จึงอาจกล่าวได้ว่า จีนมีส่วนสำคัญทั้งในฐานะเป็นต้นตอของภัยคุกคามของไทย และเป็นชาติที่ช่วยระงับภัยคุกคามที่มีต่อไทยด้วย

ทำไมคนไทยจึงควรรู้เรื่องจีน

เนื่องจากจีนมีบทบาทสำคัญในสังคมโลก และมีความสำคัญต่อไทยในแง่มุมต่างๆ ดังได้กล่าวแล้ว จึงสมควรอย่างยิ่งที่เราจะต้องรู้จักจีนให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์ของเราเองและเพื่อประโยชน์ร่วมกัน เหตุผลสำคัญๆ ที่ไทยควรรู้เรื่องจีน คือ

1. เป็นแหล่งที่มาของภูมิปัญญา จีนมีนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงมาก บ่อยคนในโลกที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนจำนวนมากเท่ากับปรมาจารย์ขงจื๊อ คำสอนของท่านล้ำค่าทั้งในด้านจริยศาสตร์และรัฐศาสตร์ เล่าจื๊อ (ลัทธิเต๋า) และม่อจื๊อ (ลัทธิลัทธิธรรมนิยม) เป็นนักปราชญ์ยุคเดียวกับขงจื๊อ คำสอนของนักปราชญ์สองคนหลังแม้จะมีผลกระทบต่องานสังคมไม่มากเท่ากับของขงจื๊อ แต่ก็ใช้องค์ความรู้ทางด้านปรัชญาเมธีตะวันออกซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีมาตรฐานไม่ด้อยกว่าของตะวันตก และแม้กระทั่งปัจจุบันนี้ นอกจากพระพุทธเจ้า เฟลโต อริสโตเติลแล้วยังหาคนทัดเทียมได้ยาก แม้พวกซ้ายจัดในสนามการคอมมิวนิสต์จีน (นำโดย “แก๊งสี่คน”) จะพยายามลบล้างอิทธิพลของขงจื๊อ แต่ในที่สุด ฝ่ายรัฐโงมก็ต้องเป็นฝ่ายปราชัยอย่างสาหัส เหมาเจ๋อถูกลงเป็นนักการเมือง และนักปราชญ์ คุณสมบัติส่วนหลังช่วยต่อชีวิตของท่านให้ยืนนานกว่าความคงอยู่ของชีวิต ท่านไม่วางตัวประจันหน้ากับขงจื๊อ แต่คำสอนของเหมาก็เป็นผลิตผลของสังคมจีนในยุคของท่าน คำว่า “อำนาจทางการเมืองถลอกออกมาจากปากกระบอกปืน” ครั้งนั้นมีความหมาย พวกเคลื่อนไหวทางการเมืองชาวจีนตะวันตกไม่น้อยที่เอาไปเป็นป้ายคำขวัญเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในทางสังคม แม้ว่าทบทวนการปฏิวัติจะจบเขาสงายหลังจีนยึดอำนาจการปกครองได้ 30 ปี แต่คำสอนของเหมาก็ในหลายประเด็นก็ยังมีคุณค่าแก่การศึกษา จากจุดยืนของสามัญชนผู้ยากไร้ ซึ่งตรงกันข้ามกับคำสอนของขงจื๊อซึ่งพูดถึงจุดยืนของชนชั้นปกครอง

ภูมิปัญญาของจีนยังแผ่อยู่ในวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่มากมาย เรื่องสามก๊กมีคุณค่าทั้งในด้านบันเทิง ศิลปะด้านการบริหาร การปกครอง และยุทธศาสตร์ เรื่องอื่นๆ มีคุณค่าหลากหลายลดหลั่นกันไป

2. จีนเป็นแผ่นดินบ้านที่มีครอบครัวกว้างใหญ่ไพศาล มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ เรามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกันและต่างกัน เช่นเดียวกับคำนิยาม เราควรรู้ความแตกต่างเพื่อจะได้ไม่สร้างปัญหาความวุ่นวายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การผูกมิตรกับเพื่อนบ้านเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ประเทศจีนกว้างใหญ่ไพศาล มีประเพณีและคำนิยามหลากหลาย คนที่มีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ย่อมได้เปรียบ นอกจากนั้น มิติใดเรื่องเวลาที่มีความหมาย รัฐบาลเปลี่ยน นโยบายเปลี่ยน สิ่งแวดล้อมเปลี่ยน เราควรติดตามทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ในการปฏิสัมพันธ์กันในเชิงสร้างสรรค์ให้มากที่สุด

3. จีนเป็นแหล่งที่มาของความมั่งคั่ง ในทางเศรษฐกิจ ทุกประเทศเปิดกว้างมากขึ้น เพื่อต้อนรับโลกไร้พรมแดน เราควรรู้ตลาดการค้าและการลงทุนในจีน อุปสงค์-อุปทานของคนในสังคมหลากหลาย คนที่มีข้อมูลดีรวดเร็วจะได้เปรียบในเวทีการแข่งขันกันในโลกธุรกิจ บางทีความรู้ในทางเศรษฐกิจยังไม่พอ ทั้งนี้เพราะกลไกในทางเศรษฐกิจถูกกำกับโดยกลไกทางการเมือง กลไกทางการเมืองบริหารโดยบุคคล ในที่สุด เราต้องมีความรู้ทั้งในด้านตัวบุคคลากรผู้บริหารและระบบ และการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นเนื่องๆ ด้วย

4. จีนเป็นปัจจัยในด้านความมั่นคง ความมีเสถียรภาพหรือไร้เสถียรภาพของไทยเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เกิดในจีนไม่มากนักน้อย ตอนที่จีนมีอุดมการณ์ปฏิวัติ คอมมิวนิสต์ไทยไม่น้อยยึดเอาจีนเป็นแบบฉบับ ซึ่งสร้างความปั่นป่วนให้ไทยไม่น้อย แม้การปฏิวัติภายในของจีนเองก็กระทบกระเทือนถึงไทย เมื่อนายกรัฐมนตรีโจว เสินไหล กับพรรคพวกนำคณะบริหารขึ้นสูงไปพูดอย่าง-เก็บน้ำ สร้างถนน ภาพการขุดดินขนทรายของผู้มาจีนแพร่่ออกทั่วโลก เจ้านโรดม สีหนุเขาส่งอย่างลงมือจับจอบทำทำให้เสื่อมถอยผ่านภาพเผยแพร่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับความกดดันจากกลุ่มชนหัวปฏิวัติให้สร้างภาพผู้นำดินติดดินบ้าง แต่ท่านได้เคยหลุดปากวิจารณ์เจ้าสีหนุแล้วว่า “ตามกันจีนแดง” ท่านเองไม่ยอม “ตามกันจีนแดง” ในจีนเคยมีพฤติกรรมอีกมากที่ท้าทายสถานภาพคงที่ที่เราควรติดตาม แต่เราจะทำตามหรือไม่เป็นสิทธิของเราที่จะตัดสินใจเอง

คนไทยมีความรู้เกี่ยวกับจีนเพียงใด

ในบางแง่ (เช่น วัฒนธรรม วรรณคดีจีน) คนไทยมีความรู้ดีพอควร เข้าถึงหรือเข้าใจง่ายระดับความเข้าใจซึมซับติดตามมาจากการซึมซับทางวัฒนธรรม คนไทยไปจีนมีความรู้ลึกค้ำอยู่บ้าน (ไม่เหมือนกับการไปเยือนประเทศตะวันตก) เช่นเดียวกันคนจีนมาไทยที่มีความรู้ลึกค้ำอยู่บ้าน สิ่งแปลกตาออกไปเป็นเรื่องวัตถุ ติกรรม แต่พฤติกรรมของคนมีความคล้ายคลึงกัน

ในด้านภาษาและประวัติศาสตร์ของจีน คนไทยมีความรู้ระดับพอใช้ได้ ด้วยเหตุนี้ คนจีนที่พูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เป็น แต่พูดภาษาจีนกลางหรือภาษาจีนแต้จิ๋วได้หลงเข้ามาในไทย ถึงพอเอาตัวรอดได้ คนไทยไม่น้อยรู้ภาษาจีนและอ่านภาษาจีนได้ หนังสือพิมพ์รายวันภาษาจีนที่อยู่ในความนิยมสูง เช่น หนังสือพิมพ์ชิงเจียน และหนังสือพิมพ์จงหัว มียอดจำหน่ายฉบับละประมาณ 20,000 ฉบับต่อวัน เราไม่สามารถแยกแยะได้ว่าคนจีนที่อยู่ในไทย คนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยแต่ละกลุ่มมีจำนวนเท่าไรที่อ่านหนังสือพิมพ์ภาษาจีน แต่ก็ได้ภาพชัดพอควรว่าเมืองไทยไม่แล้งคนรู้ภาษาจีน ความขาดแคลนอยู่ที่ในระบบราชการ เช่นเวลาผู้นำไทยนำคณะไปจีนเจรจาความเมืองต้องใช้คนจีนเป็นล่าม เวลาผู้นำจีนนำคณะมาเยือนไทยก็ใช้คนจีนเป็นล่าม นอกจากนั้น เมื่อการปฏิสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับจีนได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้น ความต้องการที่จะได้คนที่รู้ภาษาเผดไทย-จีนก็มีมากเป็นเงาตามตัว ในระดับนี้ไทยถึงขั้นขาดแคลนแล้ว และคงจะเป็นปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการขยายตัวในการร่วมมือในทางเศรษฐกิจต่อไป

คนจีนนิยมเขียนวรรณกรรมและสร้างภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ จึงทำให้คนไทยที่อ่านวรรณคดีหรือดูภาพยนตร์พลอยได้ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์จีน (ทั้งจริงและปลอม) ไปด้วย แต่ส่วนมากเป็นประวัติศาสตร์สมัยก่อนการปฏิวัติเป็นคอมมิวนิสต์ ในสมัยคอมมิวนิสต์ปกครอง สือมวลอนไทยให้ความสนใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจีนพอควร แม้ส่วนใหญ่จะเน้นด้านความขัดแย้ง แต่ก็ทำให้คนไทยได้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปในจีนพอควร

เรื่องของจีนที่คนไทยรู้น้อยที่สุดคือ เรื่องการเมืองการปกครอง ระบบและนโยบายทางเศรษฐกิจของจีน ด้วยเหตุนี้ ก่อนที่จีนจะมีความขัดแย้งกับโซเวียตถึงขั้นแตกหักก็ดี ก่อนที่ความสัมพันธ์จีน-เวียดนามจะถึงขั้นแตกหักก็ดี หรือก่อนที่อำนาจของพวก “แก๊งสี่คน” จะถูกโค่นล้มก็ดี ไม่มีใครสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า โดยเฉพาะคนไทย น้อยคนในโลกนี้คาดการณ์ได้ว่าระบบคอมมิวนิสต์ของจีนที่เหมาะสมเสริมได้กลายเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจเมื่อเติ้งเจียงผิงอำนาจแทนเหมาไม่กี่ปีกายหลังเหมาถึงแก่อสัญกรรม ความผันผวนในจีนเกิดจากระบบหรือขึ้นอยู่กับบุคคลแม้ปัจจุบันก็ยังไม่มีใครกล้าให้ข้อสรุป ในโลกนี้ไม่มีศาสตร์สำหรับไขปัญหาที่เกิดขึ้นในจีนหรือเป็นเพราะเราเอาทฤษฎีผิดตอออกไปไขประตุ เรายังไม่รู้ว่าคณจีนเขาคิดและทำงานกันอย่างไร

จีนศึกษาในไทยยังอ่อนมาก ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ เหตุผลที่สำคัญเป็นเรื่องการเมือง เมื่อจีนมีการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์แล้วตั้งแต่ปี 1949 คนไทยและทางการไทยไม่สนใจที่จะแยกว่าอะไรเป็นเรื่องจีน และอะไรเป็นเรื่องคอมมิวนิสต์ ใครสนใจเรื่องจีนมักถูกมองว่าฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างน้อยนั่นเป็นพลังกดดันทางสังคมในช่วง 20 ปีแรกที่พรรคคอมมิวนิสต์ปกครองประเทศจีน ทำให้คนไม่กล้าศึกษาเรื่องจีนคอมมิวนิสต์

ภาษาจีนเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาเรื่องจีน สังคมไทยมีข้อได้เปรียบที่มีคนจีนอาศัยอยู่ในไทยมาก มีโรงเรียนที่สอนภาษาจีนระดับชั้นประถมอยู่เกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ โรงเรียนเหล่านั้นมีคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนเป็นเจ้าของหรือผู้บริหาร น่าจะผลิตนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ภาษาจีนในระดับพื้นฐานในจำนวนที่เพียงพอ แต่ข้อเท็จจริงมีว่ารัฐบาลได้ควบคุมเวลาไม่ให้สอนภาษาจีนเกินกำหนด (สัปดาห์ละ 5 ชม.) แม้โรงเรียนต่างๆ จะมีได้ปฏิบัติตามกันเคร่งครัดเท่าใดนัก แต่นักเรียนที่เรียนจบจากโรงเรียนที่สอนภาษาจีน ก็ยังอ่าน-เขียนใช้การไม่ได้ นอกจากบางคนที่ช่วยขวยเป็นพิเศษ เรียนพิเศษเพิ่มเติมจึงสามารถอ่านออกเขียนได้ และรู้จักเรียนด้วยตนเองต่อไปได้

โรงเรียนที่สอนภาษาจีนแหล่งสุดท้ายในประเทศไทย (ร.ร.อินทศึกษาหรือไถ่หัวจงเสวีย) ถูกรัฐบาลไทยสั่งปิดภาคภาษาจีนในปี 1954 จากนั้นเป็นต้นมา ไม่มีโรงเรียนใดในระบบการศึกษาของไทยที่สอนภาษาจีนในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า หมายความว่า ผู้ที่เรียนภาษาจีนมาในระดับชั้นประถมถ้าต้องการเรียนภาษาจีนต่อก็ไม่มีการเรียนในประเทศไทย พื้นความรู้ที่มีอยู่เล็กน้อยก็ลืมกันไปภายในเวลาไม่กี่ปี โรงเรียนอาชีวศึกษาบางแห่งเปิดหลักสูตรสอนภาษาจีน (จีนกลางบ้าง จีนแต้จิ๋วบ้าง) เพื่อประโยชน์ในเชิงการค้า แต่นักเรียนที่เลือกเรียนภาษาจีนเกือบทั้งหมดไม่มีพื้นฐานความรู้มาก่อนเลย ในทำนองเดียวกัน เมื่อจบหลักสูตรแล้วก็ยังอ่าน-เขียนไม่ได้ไม่นานก็ลืมหมด

ในระดับมหาวิทยาลัย มีหลักสูตรการเรียนภาษาจีนแห่งแรก เมื่อปี 1972 ที่สถาบันเอเชียศึกษา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากนั้นไม่กี่ปี ก็เปิดหลักสูตรภาษาจีนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหา

วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่มีใครเคยประเมินผลการเรียนภาษาจีนในระดับมหาวิทยาลัยว่าได้ผลในทางปฏิบัติเพียงใด สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดการสอนภาษาจีนภายในประมาณ 10 ปี โดยตกลงกับคณะอักษรศาสตร์ที่เปิดสอนภาษาจีนภายหลังรับเอานิสิตคณะรัฐศาสตร์ที่ประสงค์จะเรียนภาษาจีนไปเรียนด้วย ในท่วงระยะเวลา 10 ปี มีนิสิตเลือกเรียนภาษาจีนประมาณ 70 คน ในจำนวนนี้มีผู้ที่ไปเรียนต่อในจีนโดยอาศัยพื้นความรู้ภาษาจีนที่ได้ศึกษาจากสถาบันเอเชียศึกษาประมาณ 5-6 คน คนอื่นๆ คงไม่มีโอกาสใช้ และคงจะลืมหมดในไม่ช้า

ภายหลังจีนเปิดประเทศ ตลาดแรงงานต้องการคนที่มีความรู้ภาษาจีนมากขึ้น นักลงทุนจากไต้หวันฮ่องกง และจีนแผ่นดินใหญ่พิจารณาว่าจ้างชาวพื้นเมืองที่มีความรู้ภาษาจีนเป็นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจว่าจะไปลงทุนที่ไหนด้วย ประหลาดที่ว่าในแง่นี้ไทยเสียเปรียบแม้กระทั่งมาเลเซีย เพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน สถาบันการศึกษาในไทยตื่นตัวมากขึ้นในการผลิตคนที่มีความรู้เกี่ยวกับภาษาจีน สถาบันวัฒนธรรมตะวันออก โรงเรียนสัตปุตง ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 1993 ทั้งนี้เป็นความหวังใหม่สำหรับผลิตบุคลากรที่มีความรู้ภาษาจีนเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานซึ่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หลังยุคสงครามเย็น รัฐบาลไทยเปิดเสรีมากขึ้นให้เอกชนเปิดสอนภาษาต่างประเทศรวมทั้งภาษาจีนด้วย แต่เรามีปัญหาขาดครูสอนภาษาจีนที่เป็นชาวพื้นเมืองด้วยนโยบายนำไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์เช่นนี้จะได้ผลมากน้อยเพียงใด คงจะต้องใช้เวลาพิสูจน์อีกนาน

การเรียน-การสอนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีนในระดับชั้นประถมและมัธยมของไทยมีน้อยมาก เมื่อวิชาอื่นๆ ที่ต้องบรรจุเข้าไปในหลักสูตรเพิ่มขึ้น ก็ทำให้การศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีนถูกเบียดบังไปเสีย จะหวังให้คนไทยรู้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจีนให้ดีขึ้นจากระบบการศึกษาของไทยคงจะเป็นการเพ้อฝันมากกว่า จะหวังพึ่งสื่อมวลชนให้การศึกษาในด้านนี้แก่ประชาชนก็คงยาก เพราะสื่อมวลชนเสนอข่าวสดที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชนเท่านั้น แต่ดังที่ได้กล่าวแล้ว ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีนแฝงอยู่ในหนังสือ สารคดี วรรณคดี และภาพยนตร์ค่อนข้างแพร่หลาย จึงมีคนไทยไม่น้อยที่เข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีนค่อนข้างดีพอใช้

ในมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรด้านสังคมศาสตร์ มีการเรียนการสอนวิชาอารยธรรมจีน ประวัติศาสตร์จีน และปรัชญาจีนค่อนข้างมาก ทั้งที่เป็นวิชาเอกเทศและที่รวมอยู่กับประเทศอื่น (สำรวจปี 1990 มีดังนี้ จุฬาฯ 7 วิชา ธรรมศาสตร์ 8 วิชาขอนแก่น 4 วิชา เชียงใหม่ 2 วิชา เกษตรศาสตร์ 5 วิชา ศรีนครินทรวิโรฒ 4 วิชา ฯลฯ) แต่ละวิชามีนิสิต-นักศึกษาเรียนไม่มากนัก กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการกระตุ้นให้คนใฝ่หาความรู้เกี่ยวกับจีนในด้านต่างๆ ไม่มาก

การวิจัยและบริการทางวิชาการในด้านความรู้เกี่ยวกับจีนดำเนินไปอย่างจำกัดในสถาบันที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับจีน ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีบทบาทสำคัญในด้านการส่งเสริมการวิจัย และบริการทางวิชาการเกี่ยวกับจีน เงินทุนส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าวมีน้อยมากเมื่อเทียบกับงานวิจัยและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่น แหล่งเงินทุนจากจีนไม่มีเลย แต่ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ชุมชนชนชาวไทยเชื้อสายจีน และชุมชนนักธุรกิจชาวไทยให้ความสนใจสนับสนุนด้านการเงินแก่กิจกรรมจีนศึกษามากขึ้น คาดว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวไทยในการส่งเสริมการวิจัยและบริการทางวิชาการคงจะมีผลกระทบในทางสร้างสรรค์ในระยะยาว

สถานภาพของสังคมไทยในด้านจีนศึกษายังเป็นงานที่จะต้องปรับปรุงมาก ถ้าพูดถึงความสนใจของคนทั่วไป เรื่องจีนมีคอนเซนไทม์มากไม่ต่อยกว่าความสนใจในมหาอำนาจอื่น ๆ ของโลก ทั้งนี้เห็นได้จากผู้เข้าร่วมประชุม-สัมมนาทางวิชาการเรื่องเกี่ยวกับจีน แต่ไทยมีจุดอ่อนในด้านจำนวนผู้ที่มีความรู้ภาษาจีนที่ทำหน้าที่เป็นล่าม ความจริงเราขาดล่ามแปลทันทีวันไม่เฉพาะภาษาไทย-จีนเท่านั้น แต่รวมทั้งภาษาอื่น ๆ ด้วย ทั้ง ๆ ที่บางภาษาเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น เรามีคนที่รู้ดีมาก แต่ขาดการฝึกฝนในเชิงวิชาชีพ จุดอ่อนอีกประการหนึ่งในสังคมไทยคือจำนวนตัวผู้เชี่ยวชาญเรื่องจีนที่รู้ภาษาต่างประเทศดีพอที่จะเข้าร่วมอภิปรายในเชิงวิชาการในชมรมการประชุม-สัมมนาระหว่างประเทศได้ เรื่องจีนสร้างกิจกรรมมากในวงการวิชาการระหว่างประเทศ คนไทยมีส่วนร่วมน้อย ฉะนั้น ทักษะของคนไทยจึงไม่ค่อยปรากฏในที่ประชุมและเอกสารการประชุมที่พิมพ์ออกเผยแพร่ตามมา และด้วยสาเหตุเดียวกันสิ่งพิมพ์ทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องจีนก็ยังมีไม่มาก จะเห็นว่า ในการเรียนวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวกับจีน มีประเด็นต่าง ๆ อีกมากมายที่หาเอกสารทางวิชาการภาษาไทยให้ผ่านประกอบไม่ได้

กล่าวโดยสรุป คนไทยโดยทั่วไปมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องจีนดีพอควร แต่ด้วยสาเหตุทางการเมืองในอดีต ทำให้วิชาจีนศึกษาในไทยยังมีรากฐานอ่อน สมควรปรับปรุงจุดอ่อนให้ลดน้อยลง

การเมืองจีน

ในช่วงเกือบ 50 ปี ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ การเมืองจีนมิได้หยุดอยู่กับที่ ประเด็นมีว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ในด้านจุดยืนของชนชั้นปกครอง อุดมการณ์ ระบบตัวผู้นำ พลวัตรทางการเมือง สิทธิเสรีภาพของประชาชน

ในด้านจุดยืน เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์เคลื่อนไหวก่อนการปฏิวัติ ได้ประกาศจุดยืนอย่างชัดเจนว่าอยู่เคียงคู่กับ “ชนชั้นปวศจากทรัพย์สิน” (อู๋ฉั่นเจงจี้) ปรกตินี้แปลกันว่า “ชนชั้นกรรมกรชีพ” ความแตกต่างในด้านสาระก็คือ “ชนชั้นกรรมกรชีพ” ในทัศนะของมาร์กซ์และชาวตะวันตกมีจุดเน้นอยู่ที่กรรมกรผู้ขายแรงงานในโรงงาน แต่ของจีนมีจุดเน้นอยู่ที่ชาวนาชาวนาผู้ยากจนซึ่งเป็นคน

ส่วนใหญ่ของประเทศ ผู้นำจีนมิได้ละเว้นที่จะกล่าวถึงกรรมกร แต่จำนวนกรรมกรเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์เคลื่อนไหวก่อการปฏิวัติขึ้น (1921-1949) มีน้อยมาก เมื่อโค่นล้มอำนาจเก่า (ระบบขุนศึกภายใต้การนำของพรรคก๊กมินตั๋ง (กั๋วหมินตั๋ง) และอิทธิพลของตะวันตก) ได้แล้ว ปัญหาว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งมีอำนาจปกครองประเทศได้ทำอะไรที่แสดงให้เห็นว่ามีจุดยืนเคียงคู่อยู่กับ “ชนชั้นปราศจากทรัพย์สิน” หรือไม่

นายทุนและราชที่ดินที่เคยกดขี่ขูดรีดในสังคมจีนได้ถูกกำจัดออกไป (อย่างน้อยก็ในช่วง 30 ปีแรกของการปกครองคอมมิวนิสต์) หลังปี 1980 แม้พรรคคอมมิวนิสต์เองจะหันมาส่งเสริมสิทธิทุนนิยมในความหมายที่ให้ความสำคัญทุนยิ่งกว่าแรงงานมนุษย์ แต่คนที่ก้าวร้าวขึ้นกระจัดกระจายทั่วประเทศยังมีไม่มาก และความสั่นไหวในเชิงชนชั้นยังไม่เกิด (ปี 1996) คำถามมีว่า “ชนชั้นปราศจากทรัพย์สิน” มีอำนาจทางการเมืองมากขึ้นเพียงใด คำตอบคงไม่ชัดเจนนัก พรรคคอมมิวนิสต์จีนอ้างว่าตนเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพ การปฏิบัติเป็นจริงสมอ้างหรือไม่ขึ้นอยู่กับแกนนำของพรรคในแต่ละหน่วย เพื่อให้สมจริง ในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม (1966-1976) พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แต่งตั้งบุคคลที่มีพื้นเพ “ชนชั้นปราศจากทรัพย์สิน” จำนวนมาก รวมทั้งผู้แทนฝ่ายทหารเข้าไปดำรงตำแหน่งบริหารในองค์กรทางการเมือง องค์กรเศรษฐกิจ และสถาบันทางวิชาการในฐานะกรรมการบริหารหรือผู้บริหาร ผู้นำกองการผลิตใหญ่ได้จัดตั้งคณะทำงานซึ่งเรียนไม่จบชั้นประถม (นายเงินหย่งกั๋ว) ได้เป็นถึงรองนายกรัฐมนตรี ในขณะที่คนที่ได้รับการศึกษาสูง ๆ ข้าราชการทหารและพลเรือนชั้นสูงถูกจงใจให้ “ลงสู่เบื้องล่าง” (เซี่ยฟ่ง) เป็นครั้งคราว เพื่อปฏิรูปจิตใจให้เป็นชนชั้นกรรมาชีพ ดูเหมือนพรรคคอมมิวนิสต์พยายามจะทำทุกวิถีทางให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ

ในคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ชุดที่ 9 (1969-1975) มี 54 คน (ในจำนวนทั้งหมด 279 คน นับทั้งกรรมการสำรอง) เป็นบุคคลที่มีงานหลักในระดับคอมมูนหรือโรงงานหรือต่ำกว่า ในจำนวนนี้ 5 คนเป็นเกษตรกรตัวอย่าง 4 คนเป็นกรรมกรตัวอย่าง 10 คนเป็นเกษตรกรธรรมดา 26 คนเป็นกรรมกร และ 8 คนเป็นพนักงาน (กั๋นปู้) ในระดับคอมมูนหรือกองการผลิตใหญ่ ในสาธารณรัฐประชาชนจีน พรรคควบคุมรัฐบาล สัญลักษณ์ของความมีอำนาจของคนอยู่ที่มีตำแหน่งเป็นกรรมการประจำ กรรมการการเมือง และกรรมการกลางของพรรคตามลำดับ ช่วงนี้สามัญชนที่มีความสำคัญทางการเมืองสูงถูกกระตุ้นให้เข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของชาติในระดับสูงด้วย นั่นเป็นยุคการปฏิวัติวัฒนธรรม ที่พรรคคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตงเคลื่อนไหวอย่างห้าวหาญที่สุดในการใช้พลังมวลชนบีบคั้นให้ผู้ที่มิได้ตำแหน่งสูงในพรรคและรัฐบาล “ลงสู่เบื้องล่าง” และขบวนการของสามัญชน “สู่เบื้องบน” (เซี่ยฟ่ง)

แนวความคิดที่จะให้ประชาชนควบคุมพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลได้ถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติมาแห่งตั้งแต่ปี 1962 เรียกว่า “การควบคุมโดยประชาชน” (people's control) ในทางปฏิบัติเริ่มจากหน่วยการผลิตขั้นพื้นฐาน ในสังคมเกษตรและในโรงงาน (ในโรงงานมีคำขวัญว่า “การควบคุมโดยกรรมกร” หรือ workers' control) ในสังคมเกษตร มาตรการที่เป็นรูปธรรมมี 2

อย่าง คือ การจัดตั้งหน่วยบัญชี (accounting unit) ประเมินการใช้แรงงานเป็นหน่วยค่าแรง (work-point) ครัว หมอ และเจ้าพนักงานในระดับนั้นมียาได้คิดตามหน่วยค่าแรง (มิใช่เงิน เดือนดังแต่ก่อน) การคิดหน่วยค่าแรงนั้นประเมินและกำหนดโดยการประชุมใหญ่ของสมาชิกใน หน่วย ในทางทฤษฎีจึงกล่าวได้ว่าประชาชนในหน่วยเป็นผู้ตัดสินใจ วิธีการนี้ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนมากด้วยในช่วงปลายทศวรรษ 1960 มาตรการที่ประชาชนควบคุม ประการ ที่สองคือ การจัดตั้งสมาคมชาวไร่ชาวนาที่ยากจนและกึ่งยากจน ให้มีหน้าที่ตรวจตราและควบคุม การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของพรรคและของรัฐบาล ซึ่งมีพันธะที่จะต้องให้แรงงานกายภาพด้วย

เป้าหมายที่สำคัญในการดู “ประชาชน” หรือ “กรรมกร” ควบคุมคือ พนักงานของ พรรคและของรัฐบาล รวมถึงผู้ใช้วิชาชีพจำเพาะและปัญญาชนด้วย เหนมาและพรรคพวกกระแวง พวกนี้ว่าจะทำตัวเป็นเจ้าขุนมูลนายดังระบบเก่า ความระแวงนั้นมีมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมี การตรวจให้ศึกษาสิทธิสังคมนิยมในช่วงปี 1953-1964 นั้น ได้ค้นพบว่ามีเจ้าหน้าที่ของพรรค และของรัฐอีกยกหรือโกงเงินอุดหนุนที่หน่วยการผลิตให้แก่ผู้บริหาร มีการคอร์รัปชั่น และมีการ เล่นพรรคเล่นพวกหลงเหลืออยู่อีกมาก

ฉะนั้น ตามความเป็นจริงในยุคของเหมา สิ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์ทำก็สอดคล้องกับจุดยืน ที่ตั้งไว้พอควร นายทุน ขุนศึก และราชที่ดินถูกกำจัดไปในกระบวนการปฏิรูปที่ดิน (1950-1952) การต่อต้านความชั่ว 5 ประการ (ให้สินบน โกง หนีภาษี ขโมยทรัพย์สินสมบัติของแผ่นดิน และขโมยความลับทางเศรษฐกิจ) ในช่วงปี 1952-1953 พนักงานของพรรคและของรัฐถูกควบคุมโดย “ขบวนการต่อต้านความชั่วสามประการ” (ต่อต้านคอร์รัปชั่น ต่อต้านสุรุ่ยสุร่าย และทำตัวเป็นเจ้า ขุนมูลนาย) ในช่วงปี ปี 1951-1953 และการควบคุมโดย “ชนชั้นที่ปราศจากทรัพย์สิน” ตามที่ กล่าวแล้ว การควบคุมโดยประชาชนเป็นมาตรการที่พวกเหมาและ “แก๊งสี่คน” ต้องการขยายขึ้น ไปใช้กับการบริหารงานในระดับอำเภอ หรือเทียบเท่า ระดับมณฑลหรือเทียบเท่า และในระดับ ชาติในที่สุดพร้อมกับการรณรงค์มวลชนสนับสนุนดังที่เคยทำในยุคเหมา ในทางปฏิบัติมีปัญหา ละเอียดย่อยอันแสนยุ่งยาก บางทีแยกไม่ออกจาก “ประชาชนควบคุม” หรือ “พรรคควบคุม” ถ้า ผู้นำในหน่วยขาดความบริสุทธิ์ใจ “พรรคควบคุม” ก็ปรากฏ ที่ร้ายยิ่งขึ้นคือ “พรรคพวกควบคุม” คนที่ถูกควบคุมจำนวนมากไม่ยอมรับว่าตนประพฤติมิชอบ ใครเป็นผู้ตัดสิน พวกหลากหลาย ไป ในที่สุด พวกคอมมิวนิสต์ต่อสู้ชิงอำนาจกันเอง ฝ่ายปฏิวัตินำโดย “แก๊งสี่คน” เป็นฝ่ายชนะใน ช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่ความรุนแรงในช่วงปี 1966-1969 ได้ทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมบอบช้ำมาก พวกสูญเสียอำนาจกลายเป็นฝ่ายข้างมาก เมื่อสิ้นอำนาจเหมา พวกสูญเสียอำนาจนำโดยเล็งเล็งว ผิงสามารถย้อนกลับไปยึดอำนาจรัฐได้สำเร็จ นโยบายปฏิวัติสังคมและการเมืองหยุดชะงักลง ไม่ เพียงแต่จะหยุดอยู่กับที่ แต่ย้อนรอยในรูปปฏิการ พวกเขาไม่เพียงกำจัดคู่แข่งในอดีต สัมเลกไม่ เพียงอุดมการณ์ผลิตและเงินปันผล แต่รวมถึงระบบเดิมทั้งหมดที่เป็นกลไกในการควบคุมในหน่วย การผลิตพื้นฐาน (คอมมูนและโรงงาน) ด้วย จุดหักเหใช้เวลาเพียงสองปี (1978-1980)

ในช่วงปี 1950-1978 ระบบราชการไม่มีเสถียรภาพ สาเหตุที่สำคัญอยู่ที่อุดมการณ์การปฏิวัติของเหมาในส่วนที่ต้องการให้มวลชนควบคุมพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาล พนักงานของพรรคและรัฐถูกขับทั้งจากเบื้องบนและเบื้องล่าง บางครั้งก็มีความขัดแย้งถึงกับมีการใช้กำลัง จนเกิดการระส่ำระสายหลายครั้ง ส่วนใหญ่พรรคควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ กรณีที่ควบคุมไม่ได้ (สมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม) ก็เอาทหารเข้าแทรกแซง เมื่อเป็นเช่นนี้การเมืองในยุคเหมาที่สลับซับซ้อนกันไปประหวาด “พรรคควบคุม” “ประชาชนควบคุม” และ “กองทัพควบคุม”

ตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา (ตั้งแต่เติ้งเสี่ยวผิงมีอำนาจสูงสุด) การเมืองในจีนเปลี่ยนโฉมจากเดิมมาก พูดถึงประเด็นเฉพาะจุดขึ้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนยุคหลังเหมาเลิกพูดถึงชนชั้นปราศจากทรัพย์สิน หรือถ้ามีในเอกสารทางการ ก็เป็นเรื่องภาษาพาไปมากกว่า การแสดงเจตนาว่าจะเปลี่ยนสังคมให้ปราศจากชนชั้น หรือจะให้ควบคุมโดยชนชั้นกรรมาชีพ ความขัดแย้งกันภายในสังคมยังมี แต่ในรูปแบบที่แตกต่างจากยุคเหมา เป็นความขัดแย้งที่มีมูลเหตุคล้ายๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาในระบบเสรี เมื่อรัฐบาลควบคุมสถานการณ์ไม่อยู่ ก็ใช้ทหารปราบ (ตั้งกรณีเทียบอันเหมิน ปี 1989) “การควบคุมโดยพรรค” ยังคงต่อเนื่อง “ทหารควบคุม” เฉพาะในยามวิกฤติ “ประชาชนควบคุม” เลิกพูดถึงแล้ว

วิเคราะห์การเมืองในจีนในช่วงที่ผ่านมาในด้านอุดมการณ์ จีนเริ่มต้นด้วยการปฏิวัติ ไม่ใช่รัฐประหาร แต่ปฏิวัติสังคมอย่างสมบูรณ์แบบ (สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง) จีนเปลี่ยนรัฐบาลได้ในปี 1949 ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนในยุคนั้น คิดว่าจะปฏิวัติสังคมจีนได้ และคาดว่าทั่วทั้งโลกจะปฏิวัติสังคมเป็นสังคมนิยมหมดในที่สุด การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในบรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ต่างๆ ทั่วโลกจึงเป็นสิ่งชอบธรรม แต่กาลเวลาได้พิสูจน์ให้เห็นว่าในบรรดาผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนเอง ก็มีความเห็นไม่ลงรอยกัน มีการต่อสู้กันตลอดเวลาระหว่างพวกที่มีหัวปฏิวัติ พวกปฏิวัติซ้อน พวกเดินทางลัทธิแท้ พวกเดินทางลัทธิทุนนิยม พวกนิยมปฏิรูป พวกอนุรักษนิยม ศัพท์เหล่านี้ จะมีความหมายอย่างไรก็แล้วแต่จะติดกัน ผู้นำจีนเล็กเครื่องอุดมการณ์พร้อมๆ กับการก้าวขึ้นสู่อำนาจสูงสุดของเติ้งเสี่ยวผิง “แนวสืออะไรไม่สำคัญ ขอให้จับหนูได้ก็แล้วกัน” เติ้งกล่าวพูดคำนี้ต่อเมื่อเหมาสูญเสียลมปราณไปแล้ว ในขณะที่เจียงชิง ภรรยาเหมา ที่เคยพูดว่า “รถไฟสังคมนิยมถึงที่หมายช้ายิ่งดีกวารถไฟฟ้าทุนนิยม ซึ่งถึงที่หมายตามกำหนด”¹ ถูกเอาไปหังคุกและฆ่าตัวตายในที่สุด จีนหลังปี 1980 คิดถึงการสร้างชาติใหม่มั่งคั่ง โดยวิถีทางทุนนิยมก็ไม่รังเกียจ

สิ่งที่ไม่เปลี่ยนในจีนคือโครงสร้างอำนาจรัฐ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ยังคงเป็นแกนนำของอำนาจรัฐ ในยุคเหมา พรรคเป็นแกนนำในการเปลี่ยนแปลงสังคม (ปฏิวัติ) ในยุคหลังเหมา พรรคเป็นแกนนำในการรักษาอำนาจรัฐ นโยบายของพรรคในการผูกขาดอำนาจไม่เปลี่ยน แต่เหตุผลของการผูกขาดอำนาจ (เพื่อใคร) เปลี่ยน บรรดา “พรรคประชาธิปไตย” อีก

¹ อ้างใน Bruce Cumings, “The Political Economy of China’s Turn Outward,” *China and the World*, Samuel S. Kim, ed. (Westview Press, 1984), p. 240.

8 พรรคยังคงอยู่ แต่ทุกพรรคยอมรับการนำของพรรคคอมมิวนิสต์ หน้าที่หลักของพรรคดังกล่าว คือเป็นสื่อกลางถ่ายทอดข่าวสารและนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลไปยังสมาชิกของ “พรรค” และสื่อสารความต้องการของสมาชิกของ “พรรค” ไปยังรัฐบาล และพรรคคอมมิวนิสต์ พรรคต่าง ๆ ดังกล่าวยังไม่มีสิทธิที่จะส่งสมาชิกของตนเข้าสมัครแข่งขันในการเลือกตั้งเพื่อหวังผล ที่จะจัดตั้งรัฐบาลดังที่เป็นอยู่ในประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย (นอกจากจะส่งผู้สมัครผ่าน องค์การมวลชนเช่นเดียวกับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งองค์การเหล่านั้นมักคุมโดยสมาชิกของ พรรคคอมมิวนิสต์) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบพรรคการเมืองหลายพรรค (pluralism) ยังไม่มีเค้าว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ พรรคคอมมิวนิสต์ในจีนก็เหมือนกับ พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ในอำนาจปกครอง (แม้บางพรรคจะเรียกชื่ออื่นเช่น พรรคประชาชนปฏิวัติลาว หรือพรรคกรรมกรแห่งชาติเวียดนาม) เป็นพรรคมวลชน ที่ผู้บริหารงาน ของพรรคมีเงินเดือนประจำที่ได้จากงบประมาณแผ่นดิน

กลไกของพรรคเป็นแกนนำในทุกระดับของโครงสร้างอำนาจการเมือง เป็นผู้กำหนด นโยบาย ตัดสินปัญหาสำคัญ และกำหนดตัวผู้บริหารสำคัญ ๆ ในระดับต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกลไกของ รัฐบาล และองค์การมวลชน (mass organizations) เช่น สมาคมสตรี สหภาพแรงงาน ชมรมศิลปะ และวรรณคดี ฯลฯ สมาชิกของพรรคแบ่งอยู่ในองค์การมวลชนในฐานะเป็นแกนนำ ฉะนั้น มี บทบาทสำคัญในการกำกับและควบคุมงานของรัฐบาลในระดับต่าง ๆ รวมทั้งสภาผู้แทนราษฎรใน ระดับต่าง ๆ ด้วย

สภาผู้แทนราษฎร (สภาประชาชน) ในระดับต่าง ๆ มีการเลือกตั้งและอยู่ในตำแหน่งตาม วาระ การสมัครต้องผ่านการตรวจสอบขององค์การมวลชนในระดับนั้น ๆ การเป็นสมาชิกของพรรค คอมมิวนิสต์เป็นคุณสมบัติที่สำคัญ แต่ผู้ที่ขยันทำงานเพื่อส่วนรวม และผู้ที่มีคะแนนนิยมสูงใน ห้องถิ่นที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของพรรคก็ได้รับการเลือกตั้งจำนวนหนึ่ง สัดส่วนของสมาชิกสภา ประชาชนที่ได้รับเลือกตั้งที่สังกัดพรรคคอมมิวนิสต์ บรรดา “พรรคประชาธิปไตย” และไม่สังกัด พรรคยึดหยุ่นตามกระแสการเมือง และเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น สัดส่วนของผู้แทนที่เป็น สตรีก็เช่นเดียวกัน ในช่วงที่การเมืองโหดร้ายทางซ้าย เช่น สมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม (1966-1976) ผู้แทนที่เป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์ และสตรีจะมีสัดส่วนสูง หลังยุคเหมาทางการเมือง จีนไม่ค่อยให้ความสำคัญในประเด็นนี้มากนัก ข้อมูลเรื่องสัดส่วนสมาชิกของพรรคจึงหายาก ไม่มี แนวโน้มที่ชัดเจนว่าสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนประชาชนที่สังกัดพรรคจะมีมากขึ้นหรือน้อยลง แต่ไม่ว่ายุคใด ผู้ที่เป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์จะมีสัดส่วนมากกว่า 50% ในทุกระดับ รวมทั้งสภาผู้แทนประชาชนระดับชาติด้วย (สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติชุดที่ 9 เลือกตั้งต้นปี ค.ศ. 1998 มีสมาชิก 2,979 คน เป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์จีน 71%)

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาประชาชนของจีนในระดับต่าง ๆ นั้น นอกจากระดับพื้นฐานซึ่ง เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแล้ว เป็นการเลือกตั้งทางอ้อม กล่าวคือ แต่ละระดับเลือกตั้งตัวแทนของตน ไปเลือกผู้แทนในระดับสูงขึ้นไปตามลำดับจนถึงระดับชาติ ผู้สมัครไม่ต้องหาเสียงและไม่ต้องใช้

เงินเลย แต่จะต้องมีใบปลิวแจ้งประวัติให้ผู้เลือกตั้งทราบ ซึ่งก็ทำโดยองค์กรมวลชน และอาจจะต้องออกไปชี้แจง โดยพูดในที่สาธารณะที่จัดโดยองค์กรมวลชน ให้ผู้เลือกตั้งทราบว่าตนเคยทำอะไรและจะอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอย่างไร

ในช่วง 30 ปีแรกของการสถาปนาระบบคอมมิวนิสต์ การเลือกตั้งในจีนเป็นแบบ “แข่งม้าโดยมีม้าตัวเดียว” คือไม่มีคู่แข่ง ผู้สมัครได้รับการสรรหาดีแล้ว — โดยการที่นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา ส่วนมาก ผู้สมัครมีมากกว่าจำนวนที่นั่ง อย่างไรก็ตาม การหาเสียงโจมตีกันเพื่อชิงที่นั่งก็ยังไม่

อย่างไรก็ตาม ในการประชุมของสภาผู้แทนประชาชนในระดับต่างๆ รวมทั้งกรรมการของสภาดังกล่าว มีการอภิปรายถกเถียงปัญหากันอย่างเสรีมากขึ้น ในกรณีที่มีการโจมตี คะแนนเสียงคัดค้านและงดออกเสียงก็มีมากขึ้น แต่ผู้แทนประชาชนจะรู้สึกเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นมากกว่า ถ้าประเด็นที่พิจารณาเป็นเรื่องภายในประเทศที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ (ในความหมายอย่างแคบ) เช่น ปัญหาสังคม และเรื่องสิ่งแวดล้อม

โอกาสของคนจีนในการดำรงตำแหน่งผู้นำของสังคมในระดับต่างๆ การเลื่อนตำแหน่ง และการเปลี่ยนแปลงฐานะยังไม่มีความตรึงตัวหรือระบบที่แน่นอน ในสมัยเหมาเป็นผู้นำ จีนเป็นสังคมปฏิวัติ คุณสมบัติของผู้นำคือความเข้มข้นในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ (Red ความ “แดง”) มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ (Expert “ความเชี่ยวชาญ”) ได้รับเกียรติให้ดำรงตำแหน่งในระดับรอง บทบาทของพวกเขาหลังมีมากขึ้นภายในจีนในยุคหลังเหมา อย่างไรก็ตาม ระบอบการของผู้นำมีตำแหน่งสำคัญในสังคมจีนขาดความมั่นคงมาตลอด ในสมัยเหมานั้น พรรคคอมมิวนิสต์อยู่เบื้องหลังในการณรงค์มวลชนกันบ่อยๆ เช่น “ปฏิรูปที่ดิน” “ฆ่าหมู” “จับนกกระเจ๊ก” “ต่อต้านความชั่วสามประการ” “ต่อต้านความชั่วห้าประการ” “ก้าวหน้าแบบกระโจน” “การรณรงค์ในการศึกษาอุดมการณ์สังคมนิยม” และ “การปฏิวัติวัฒนธรรม” เป็นต้น แต่ละขบวนการอาจจะมีความหมายจำเพาะหรือเปิดกว้าง แต่สิ่งที่มีร่วมกันคือความเปลี่ยนแปลงผู้นำ -- โดยมวลชน มิใช่คำสั่งจากเบื้องบน ผู้นำระดับกลางถูกกระหน่ำมากที่สุด พวกเขาถูกบีบทั้งจากเบื้องบนและเบื้องล่าง ให้เดินทาง “แนวทางมวลชน” (mass line) ซึ่งมีความหมายตื้นได้ ผู้นำบางคนอาจจะถูกปลดในขบวนการรณรงค์ เพราะบกพร่องในหน้าที่จริง แต่บางคนก็เพราะมีคู่แข่งหรือศัตรูทางการเมือง ซึ่งมีพรรคพวกในกลไกมวลชนมากกว่า กัฏราการขึ้นลงของพนักงานและข้าราชการจึงมีความถี่สูง และความไม่แน่นอนมีมาก

การปฏิรูป “สี่ทันสมัย” ภายใต้การนำของเติ้ง เสี่ยวผิง กิบลูฮานาน เฉพาะในส่วนที่กระทบถึงฐานะของผู้นำก็กินเวลา 15 ปี จากการประชุมสมัชชาพรรคชุดที่ 11 (สิงหาคม 1977) ถึงการประชุมสมัชชาพรรคชุดที่ 14 (ตุลาคม 1992) ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว การเปลี่ยนผู้นำในจีนมีไม่บ่อยกว่ายุคก่อนหน้านั้น เพียงแต่แบบแผนของการขึ้นลงของบุคคลากรไม่เหมือนกันยุคเติ้ง การปลด เลื่อน ย้าย ตำแหน่งทำกันเจียบๆ โดยอาศัยระบบบริหาร เป็นคำสั่งจากเบื้องบน ไม่

ใช้จากมวลชนเปื่องสำง เหยื่อในทางการเมืองในยุคของเหมารวมทั้งผู้นำระดับยอด ในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรมรองนายกรัฐมนตรีเติ้ง เสี่ยวผิง และประธานาธิบดีหลิวเซาฉีถูกมวลชนปลด พวกเขาถูกคาดหวังให้ไปใช้แรงงานกรรมกรไถ่โทษ แต่ยังกินเงินเดือนตามเดิม ในยุคนี้ผู้ต่อสู้ในทางการเมือง “แก๊งสี่คน” (เจียงชิง จางซุนเฉียว หวางหงเหวิน และเหยาเหวินหยวนถูกจับเข้าคุก และต่อมาประธานพรรคและนายกรัฐมนตรีฮั่วกว๋อเฟิง เลขาธิการพรรคหูเย่าปิง และเลขาธิการพรรคเจ้าจื่อหยาง ล้วนถูกปลดออกจากตำแหน่งโดยคำสั่งของพรรคภายใต้อิทธิพลของเติ้ง เสี่ยวผิง

ประเด็นในทางการเมืองของจีนที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเรื่องสิทธิและเสรีภาพ จีนตามประเพณีมีเสรีภาพส่วนบุคคลสูง แต่สิทธิส่วนบุคคลต้องอยู่ภายในกรอบของบริบทของหน้าที่ต่อสังคม ตามจริยธรรม(ขงจื้อ) คติลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าไปในจีนได้ด้วยอาศัยความเคยชินของคนจีนที่มีระเบียบวินัยสูง แต่ก็มีปัญหาทางวัฒนธรรมที่น่ากลัวคือความรักเสรีภาพส่วนบุคคลของชาวจีน

พรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตุงพยายามส่งเสริมทั้งเสรีภาพและวินัย แก่นนำของพรรคถูกบ่มเพาะให้ยึดถือวินัยอย่างเคร่งครัด สื่อนมวลชนถูกกระตมให้ทำข่าวสดุดีผู้เสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ตัวพรรคอยู่เบื้องหลังในการจัดตั้งองค์กรมวลชนทั้งหลาย การร่วมกลุ่มเป็นภารกิจที่สำคัญของพรรค การประชุมถกเถียงปัญหาทางการเมือง นอกจากจะเป็นการพยายามสร้างความเห็นพ้องแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้มวลชนมีโอกาสใช้เสรีภาพส่วนบุคคล การชุมนุม การณรงค์มวลชน การสร้างเวทีทำประชาพิจารณ์ด้วยการเขียนหนังสือ ก้าวแดงตัวโตก็เพื่อให้คนแสดงความคิดเห็นออกอย่างเปิดเผย เหมาเองประกาศคำขวัญว่า “ให้ดอกไม้งามทั้งร้อยบาน ให้ความคิดทั้งร้อยสำนึกถกเถียงกัน” เหมาทำคอมมิวนิสต์ให้เข้ากับสังคมจีน ในกระบวนการการปฏิวัติสังคม ถ้าหากการตายจะเกิดขึ้น ก็เพราะประชาชนต่อสู้หรือ “เหยียบกันตาย” เอง ไม่ใช่ฝีมือของการปราบปรามโดยอำนาจรัฐ ไม่ใช่ผลงานของตำรวจลับ ผู้แพ้ในกระบวนการทางการเมือง (ยกเว้นเรื่องอาชญากรรม) ไม่ถูกเอาไปจำขังหรือประหาร แต่จะถูกเอาไปใช้แรงงานเพื่อปฏิรูปจิตใจ สิ่งที่เกินเป้าที่จะถูกกำหนดเป็นพฤติกรรม (เช่น “ปฏิการ” “ปฏิวัติซ้อน” “พวกฉวยโอกาสฝ่ายขวา” “พวกฉวยโอกาสฝ่ายซ้าย” ฯลฯ) ไม่ใช่กายภาพ ถ้าเหมาใช้อำนาจเผด็จการเหมือนคนอื่น เติ้งซึ่งเคยถูกโจมตีตกอำนาจไปไม่น้อยกว่าสองครั้ง คงจะไม่มีโอกาสกลับคืนมาถึงใหญ่ในจีนแทนเหมา และประเมินพฤติกรรมของเหมาที่ล่วงลับไปแล้วว่า “ทำถูกไว้ 70% และส่วนที่ผิดมี 30%”

ด้วยเหตุนี้ ในยุคของเหมา ไม่มีใครกล้าพูดได้เต็มปากว่าในจีนไม่มีเสรีภาพ แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็ไม่มีใครกล้าพูดได้เต็มปากเหมือนกันว่า คนจีนมีเสรีภาพ สิ่งที่ขวางทางเสรีภาพส่วนบุคคลไม่ใช่คำสั่งหรือกฎหมาย แต่เป็นพลังกดดันทางสังคม คนที่ไม่ต้องกลัวใครคือสามัญชน

คนทั่วไปวิจารณ์กันว่า จีนภายใต้การนำของเติ้งเสี่ยวผิง มีสิทธิและเสรีภาพดีขึ้น ไม่มีใครกล้าพูดได้เต็มปากว่าคำพูดนี้ถูกหรือผิด เหตุผลคงจะเป็นเพราะหนทางที่คนจีนในยุคเหมากับยุคเติ้งเดินนั้นมันเป็นคนละทิศทาง จุดหมายอยู่คนละแห่ง มาตรการที่จะเอามาวัดควรจะเป็นคนละอัน

สิ่งที่ปรากฏชัดคือมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อแต่ละคนแต่ละครอบครัวเปลี่ยนฐานะจากการทำงานร่วมกัน และมีส่วนแบ่งจากผลิตร่วมกัน (collective) มาเป็นเอกเทศ คือจากระบบสังคมนิยมมาเป็นระบบเสรี คนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการทำหรือไม่ทำมากขึ้น เลือกเวลาทำงาน กินอยู่หลับนอนของตัวเอง เมื่อในระบบใหม่สามารถซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคในตลาดเสรีง่ายขึ้น สิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายก็ง่ายขึ้น ในทางเศรษฐกิจสิทธิเสรีภาพของคนมีมากขึ้น ในขณะที่โอกาสที่จะต้องเสี่ยงที่จะรวยหรือจะจนก็มากขึ้น ในทางการเมือง สิทธิในการเลือกรัฐบาลยังไม่มีเปลี่ยนแปลง การแสดงความคิดเห็นโดยการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา เปิดกว้างขึ้นในเรื่องต่างๆ ไป แต่การวิพากษ์วิจารณ์พรรคและรัฐบาลยังถูกจำกัด ประชาธิปไตยโดยทำเป็นหนังสือกำแพงตัวโตถูกห้ามเสียดสี การประชุมทางวิชาการเปิดเสรีมากขึ้น รวมทั้งสิทธิในการทำวิจัย แต่การเผยแพร่งานวิจัยยังถูกจำกัดภายในกรอบ การชุมนุม และการจัดตั้งสมาคมยังไม่ได้อะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก

ถ้าเหมายังมีชีวิตอยู่ วิกฤตการณ์เทียนอันเหมินคงไม่เกิด พรรคคอมมิวนิสต์คงจะทำเหมือนที่เคยทำ คือ ตัดไฟแต่ต้นลม เมื่อมีอารมณ์ไม่พอใจพรรคคอมมิวนิสต์ละเลยขึ้น พรรคคอมมิวนิสต์จะไม่กลายเป็นผู้ตาม ต่อต้านหรือปราบปรามดังในกรณีเทียนอันเหมิน (มิถุนายน 1989) แต่จะตั้งตัวเป็นผู้นำในการรวบรวมพลังเครือข่ายให้ทำปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบนาม หรือแรงกดดันให้เลิกเกริกจนถึงคลายความเครียด ถ้ามีการตายเกิดขึ้นในกระบวนการของความขัดแย้งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน จะโทษใครก็ยาก ผิดกับสมัยเติ้ง ทหารถูกนำมาใช้ในการปราบ นั่นคือการใช้อำนาจรัฐในการปราบปรามประชาชน การจับผู้นำต่อต้านรัฐบาลและพรรคเข้าคุก หรือตัดสินประหารชีวิต ล้วนเป็นการใช้อำนาจรัฐ สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ใหม่

ในการประเมินสิทธิมนุษยชนในจีน สิ่งที่ควรระวังคือ อย่ายึดถือมาตรฐานตะวันตก ชาวจีนมีความต้องการอื่นๆ อีกในชีวิตประจำวันของพวกเขา คนจีนจัดอันดับความสำคัญที่เขาต้องการอาจจะไม่เหมือนกับของพวกตะวันตก ด้วยเหตุนี้ในขณะที่เติ้งมีอิทธิพลมากในจีน แม้จะนอนป่วยอยู่บนเตียงก็ยังถูกคนเฝ้าชื่อไปให้ ชาวตะวันตกพากันยกย่องเติ้งในฐานะเป็นปูชนียบุคคลที่ยิ่งใหญ่ของจีน และเหมาเอวาคอนจีนทั่วไปก็ยกย่องบูชาเติ้งเหมือนกับพวกตัว แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น หนังสือพิมพ์ “เซาชนจีน” ลงพิมพ์การสำรวจความคิดเห็นของชาวชนจีนในเขตชนบท 7,000 คน เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1995 ให้ตอบว่าใครเป็นนักการเมืองที่เขาชื่นชมที่สุด 40% ลงคะแนนให้เหมาเจ๋อตง 27% ให้อดีตนายกรัฐมนตรีโจวเินไหล มีเพียง 5% ลงคะแนนให้เติ้งเสี่ยวผิง²

² อ้างใน The Asian Wall Street Journal, February 6, 1995, p. 4

เศรษฐกิจจีน

จีนในยุคเหมานั้น การเมืองขึ้นสมอ แต่จีนในยุคหลังเหมา เศรษฐกิจนำในอันดับความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับบรรยากาศระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ในส่วนนี้เรามาลำดับและประเมินกันว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของจีนและสภาพปัญหาเป็นอย่างไร อุดมการณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและระบบที่จีนใช้เป็นอย่างไร และคุณภาพของชีวิตของชาวจีนเป็นอย่างไร

จีนมีฐานเศรษฐกิจใหญ่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ปี 1993 มีมูลค่ารวม 426,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามเกณฑ์อัตราแลกเปลี่ยนธรรมดา ตามอัตราแลกเปลี่ยนนี้ GNP เฉลี่ยต่อหัวเพียง 490 เหรียญสหรัฐ^๑ แต่ถ้าเทียบตามระบบใหม่ที่รู้จักกันว่า "PPP" (คือ purchasing power parity) ที่เสนอโดย U.N. International Comparison Program (ICP) คือใช้เกณฑ์เปรียบเทียบอำนาจซื้อที่แท้จริง (เช่นถ้าข้าว 1 กิโลกรัมในสหรัฐฯ มีราคา 2 เหรียญ ในจีนมีราคาเทียบกับดอลลาร์สหรัฐฯ เท่ากัน 50 เซ็น ที่หมายความว่าอำนาจซื้อในจีนเฉพาะข้าวมากกว่าในสหรัฐฯ 4 เท่า หมายความว่าดอลลาร์ให้เอา 4 คูณเข้าไป เป็นต้น) GNP ของจีนในปี 1993 จะเท่ากับ 2,746,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตัวเฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 2,330 เหรียญสหรัฐฯ^๒ ตามนักทฤษฎีการวัด GNP ตามเกณฑ์เปรียบเทียบอำนาจซื้อ เศรษฐกิจของจีนได้ล้ำหน้าญี่ปุ่นแล้วในปี 1993 (ของญี่ปุ่น US\$ 2,596,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) และถ้าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวของสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และจีน เป็นไปตามการคาดการณ์ของธนาคารโลก คือเฉลี่ย 2.5%, 3% และ 7.5 - 9% ตามลำดับแล้ว ขนาดของเศรษฐกิจของจีนจะไล่ล้ำหน้าสหรัฐฯ ในปี 2,009^๓

ตัวเลขมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของจีนจะโตเท่าหรือโตกว่าของญี่ปุ่น หรือสหรัฐฯ ตามที่กล่าวหรือไม่นั้นต้องรอดูกันไป ปัญหาต่างๆ ในจีนนั้น บางทีก็คาดกันไม่ถูก สมมติว่าเป็นจริงตามที่คาดการณ์กัน ผลิตภัณฑ์มวลรวมตัวเฉลี่ยต่อหัวของชาวจีนก็ยังต่ำ คงไม่มีใครอาจหาญพอที่จะคาดการณ์ว่าเมื่อไรมาตรฐานการครองชีพของชาวจีนจะทัดเทียมกับของชาวญี่ปุ่น หรืออเมริกัน หรือเมื่อไรชาวจีนจะหลุดพ้นจากกระแสวิโคคนิยมหันมาให้ความสำคัญแก่เรื่องคุณภาพของชีวิต อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเศรษฐกิจของจีนจะโตแบบไหน สมบูรณ์หรือฟักลพิษการ แต่ธรรมชาติสร้างจีนให้มีฐานเศรษฐกิจใหญ่ มีอำนาจการซื้อ-ขายสูง ระดมทรัพยากรทำอะไรใหญ่โตได้

^๑ ดูรายละเอียดใน Ren Ruxen and Chen Kai, *China's GDP in US Dollars Based on Purchasing Power Parity*, Policy Research Working Paper, No. 1415 (The World Bank, January 1995), 46 pp. East Asia Analytical Unit, *Asia's Global Powers: China-Japan Relations in the 21st Century* (Australia: Department of Foreign Affairs and Trade, 1996), p. 112.

^๒ อ้างใน East Asia Analytical Unit, *op.cit.*, p. 111.

ภายหลังวันที่ 1 กรกฎาคม 1997 เมื่อฮ่องกงรวมเป็นส่วนหนึ่งของจีนแล้ว (มากับเช่นกันในปี 1999) ฐานเศรษฐกิจของจีนจะยิ่งโตขึ้น และถ้าหากในอนาคตได้วันรวมกับจีนแผ่นดินใหญ่ได้จริง ก็จะทำให้ฐานะความเป็นเจ้าโลกในทางเศรษฐกิจของจีนใกล้ความจริงได้เร็วขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน จุดอ่อนของเศรษฐกิจของจีนก็คงจะกำจัดไปให้หมดได้ไม่ยากนัก นั่นคือความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ การใช้พลังงานน้ำมันที่มีอัตราการเพิ่มอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นประเทศผู้ส่งเข้าน้ำมันสุทธิในปี 1995 ซึ่งกว่านั้น ถ้าจีนยังได้ในทางเศรษฐกิจ แสนยานภาพทางทหารก็คงจะโตตามตัวด้วย ชาติใกล้เคียงก็อดที่จะกลัวภัยจากจีนไม่ได้

ประเทศไทย ประชากรมาก และฐานเศรษฐกิจโต ทำให้มีสมรรถนะในการระดมทรัพยากรมาก มีอำนาจซื้อมาก และมีอำนาจต่อรองสูง เฉพาะปี 1994 จีนซื้อเครื่องบินโดยสารรวม 92 ลำ มูลค่าไม่ต่ำกว่า 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จีนนิยมเงินสด ไม่ใช่ซื้อแบบสินเชื่อ จีนสามารถระดมทุนสร้างเขื่อนที่ใหญ่ที่สุดในโลกในแม่น้ำแยงซี (เขื่อนซานเสียว) ซึ่งคงจะต้องใช้เวลา 10 ปีเศษ (1993-2007) และใช้เงินประมาณ 240,000 ล้านบาท (หรือประมาณ 720,000 ล้านดอลลาร์) ส่วนหนึ่งต้องใช้เงินกู้ต่างประเทศ แต่การชำระหนี้เงินกู้เพื่อการพัฒนาเท่าที่ผ่านมา จีนยังไม่เคยมีปัญหา

ฐานะทางเศรษฐกิจของจีนในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งนั้นแยกไม่ออกจากการพัฒนาการเมืองในรอบกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ในสมัยเหมาเป็นผู้นำ จีนเป็นสังคมปฏิวัติเป็นสังคมนิยมเพื่อเปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์อย่างสมบูรณ์แบบ ลุดมการณ์ที่ใช้คือสมาชิกของสังคม “ทำให้ตามความสามารถ ได้ตามงานที่ทำ” (from each according to his ability, to each according to his work) แต่ส่วนผสมในด้านมนุษยธรรม (humanism) ที่สั่งสมมาจากวัฒนธรรมจีน ทำให้การแบ่งปันรายได้แก่เทียมกันมาก เศรษฐกิจภาคส่วนรวม (collectivism) มีความสำคัญเหนือกว่าภาคเอกชน ส่วนที่จัดสรรเป็นสวัสดิการสำหรับสมาชิกของหน่วยซึ่งทุกคนที่เป็นสมาชิกมีสิทธิได้รับเท่าเทียมกันมีมาก นอกจากนั้นช่องว่างระหว่างผู้ได้รับคำตอบแทนมากกับผู้ที่ได้รับคำตอบแทนน้อยก็มีไม่มาก ทั้งนี้อาจศึกษาได้จากการบริหารการเงินในภาคเกษตร ลุดสาหกรรม การค้า และบริการ

ในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งถือกันว่าเป็นจุดสุดขั้วของสังคมนิยมในจีน ลักษณะเด่นในทางเศรษฐกิจของจีนคือ เน้นการลงทุนในการพัฒนาการเกษตร เน้นสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองโดยให้ท้องถิ่นต่างๆ จัดตั้งระบบเศรษฐกิจแบบผสมผสาน ทั้งในด้านนาข้าวอาชีพ และนาข้าวทฤษฎาบุคคล และหน่วยการผลิตขั้นพื้นฐาน (เช่นคอมมูน) มีสิทธิที่จะได้ปันผลจากมหาวิทยาลัยไปร่วมทำงานด้วย การค้าและบริการไม่ได้รับการส่งเสริม พวกคอมมิวนิสต์มีท่วงที่เป็นปรปักษ์ต่อการทำกำไร การเก็งกำไรเป็นอาชญากรรม การใช้ชีวิตเรียบง่ายเป็นคุณธรรมที่ดีของคนจีนในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม

จีนในยุคเติ้งเป็นผู้นำและหลังจากนั้นเป็นสังคมปฏิรูป จากสังคมนิยมเป็นเสรีนิยมหรือปัจเจกชนนิยม ผู้มีอำนาจในจีนยุคใหม่หมดความเลื่อมใสในระบบทำร่วมกันแล้วแบ่งปันกัน (collectivism) ซึ่งเป็นแก่นของลัทธิคอมมิวนิสต์ เติ้งเสี่ยวผิง และคณะโจมตีระบบเก่าว่าเป็นระบบ "กินข้าวหม้อใหญ่" (ตัวทอพื้น) โดยขยายความให้เห็นความจริงว่าระบบเก่าสมาชิกจะทำหรือไม่ทำก็ได้ กินข้าวหม้อเดียวกัน จึงจัดการยกเลิกระบบคอมมูนเสีย พรรคคอมมิวนิสต์ชุดใหม่ริเริ่มโครงสร้างระบบคอมมูนเป็นขั้นตอนโดยใช้เวลาประมาณ 10 ปี (1978-1988) ที่ดินและเครื่องมือการผลิตด้านการเกษตร เช่น รถไถ ถูกจำแนกแจกจ่ายไปยังเอกชนแต่ละครอบครัว แทนที่เจ้าของใหม่จะเอาไปไถนาวัน แต่เปลี่ยนงานไปรับจ้างขนของเสีย ซึ่งทำให้ได้กำไรมากกว่า กองการผลิตใหญ่ตัวใจซึ่งเคยได้รับการยกย่องสรรเสริญจนผู้นำซึ่งเวียนไม่จบสิ้นประณามถูกเชิญไปเป็นรองนายกรัฐมนตรีนั้นกลับถูกโจมตีว่าทู่แท้พยายภรมาจะจุกอยู่ที่นั่น และโทษณาความสำเร็จเกินความจริง

ขนวนการทำทรัพย์สินส่วนรวมให้เป็นของเอกชน (privatization) เป็นนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ยุคเติ้งเพื่อปฏิรูประบบเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการด้วย "สังคมนิยมแบบจีน" ประสบปัญหาคล้ายกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ รัฐบาลไม่ค่อยเต็มใจโอนรัฐวิสาหกิจที่มีกำไรให้เป็นของเอกชน ส่วนที่ขาดทุนก็หาคนซื้อหรือเช่าซื้อไปทำต่อได้ยาก ยิ่งกว่านั้น คนงานยังต่อต้านการทำของรัฐให้เป็นของเอกชน เพราะพากันกังวลว่าความมั่นคงในชีวิตของพวกเขาจะถูกคุกคาม อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจใหม่เกือบทั้งหมดเป็นของเอกชน ฉะนั้น สัดส่วนเศรษฐกิจที่รัฐเป็นเจ้าของลดลงเรื่อยๆ เฉพาะภาคอุตสาหกรรม สำนักงานสถิติของจีนแถลงว่าในปี 1994 ผลผลิตภาคอุตสาหกรรมเหลือ 40% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมด ซึ่งลดจาก 77% ในปี 1977 และ 53% ในปี 1993²

การปฏิรูปเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมให้เป็นเสรีนิยมที่อาศัยกลไกตลาดเป็นเครื่องกำหนดราคา การผลิต และการจำหน่ายนั้นทำยากพอๆ กับการทำระบบเสรีนิยมให้เป็นสังคมนิยม จีนเป็นประเทศแรกในค่ายสังคมนิยมที่เปิดประเทศนำเอาระบบเศรษฐกิจการตลาดเข้าไปให้ ตั้งแต่ปี 1978 ฟูโกสลาเวียเป็นสังคมนิยมอ่อนๆ ที่มีระบบกรรมสิทธิ์รวม (collectivism) ไม่เข้มแข็งพอที่จะครอบงำระบบเศรษฐกิจส่วนรวมมาตลอด จนกระทั่งสหพันธ์รัฐยูโกสลาเวียล่มสลายในต้นทศวรรษที่ 1990 ส่วนเชโกสโลวาเกียก็พยายามจะปฏิรูประบบเศรษฐกิจให้เป็นแบบเสรีมากขึ้น ในปี 1967-1968 แต่ก็คงอยู่ได้ไม่ถึงสองปีก็ถูกปราบโดยสหภาพโซเวียต ประเทศสังคมนิยมในยุโรปที่หันหลังเดินตามจีนหลังปี 1980 ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าจีน เหตุผลที่สำคัญมีหลายประการ

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในจีน ดำเนินการไปโดยแยกออกจากการเมือง ในด้านการเมืองเปลี่ยนน้อยมาก พรรคคอมมิวนิสต์ยังรักษาการผูกขาดอำนาจไว้ได้ และสามารถ

² อ้างใน The Nation, January 26, 1995, B10.

รักษาเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจได้ดีพอควร ตรงกันข้าม อดีตสังคมนิยมในยุโรป
ปล่อยให้การเมืองนำในการเปลี่ยนแปลง เกือบทุกประเทศจะล้มสลาย เพราะขาดอำนาจรัฐที่มี
ความชอบธรรมพอควรกำหนดทิศทางของการพัฒนาและจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในจีนเป็นไปอย่างมีขั้นตอนและไม่รวดเร็ว และ
ขาดแผนเกินไป ภายใต้ประเทศ เริ่มต้นด้วย “ระบบความรับผิดชอบ” คือทำสัญญาเช่าให้เอกชนรับ
ไปจัดทำเป็นหน่วยๆ โดยรัฐได้รับคำตอบตอบแทนอย่างเหมาะสม ในประเทศที่ขาดเงินทุนสะสมอย่าง
จีน ถ้าขาดการลงทุนจากต่างประเทศ ก็คงจะทำให้ทุกส่วนชนบท ส่วนทุนจากต่างประเทศก็ดึงดูด
ได้อย่างจำกัด ในประเทศใหญ่อย่างจีน ก็ปล่อยให้ทุนกระจายไปตามยถากรรม ก็คงจะเหมือนกับตำ
น้ำพริกละลายน้ำ ดังที่เกิดขึ้นในรัสเซีย หรือถ้ามีทุนจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้าไปมากพอโดยไม่
จัดตั้งเขตที่ได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ แต่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ก็จะเป็นการยากที่การเมือง
แบบสังคมนิยมสามารถควบคุมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่กระจายอยู่ทั่วประเทศได้ ในปี
1979 จีนได้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้น 4 แห่ง (เซินเจิ้น จูไห่ ชันเตา และเฉียวเหมิน) ตาม
ด้วยการเปิดเมืองชายฝั่ง 14 แห่ง ในปี 1984 เปิดตอนสามเหลี่ยมของปากแม่น้ำแยงซี แม่น้ำจู
เจียง และตอนสามเหลี่ยมตอนใต้ของมณฑลฟูเจี้ยน ในปี 1985 ในปี 1988 ประกาศยกฐานะ
เกาะไหหลำเป็นมณฑลและเปิดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นแห่งที่ห้า นอกจากนั้นยังขยายเขต
ต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกมากมายให้เป็นเขตที่ดำเนินการทางเศรษฐกิจตามระบบทุนหรือเสรีนิยม
บางแห่งอาศัยอำนาจของรัฐบาลกลาง แต่บางแห่งก็โดยอำนาจของมณฑล ชื่อจะเรียกอย่างไรก็
ตาม การปฏิบัติก็คล้ายกันคือ การว่าจ้างงานการบริหารงาน การค้า และการลงทุนภายในเขตที่
กำหนดเป็นไปตามเงื่อนไขอุปสงค์อุปทานในระบบการตลาดเสรี — ไม่ใช่สังคมนิยม

แนวความคิด “หนึ่งประเทศสองระบบ” ของจีน ความจริงเป็นมรดกของกระบวนการกลางของ
พรรคตั้งแต่เดือนธันวาคม 1978 ความมุ่งหมายดั้งเดิมนั้นก็เพื่อเตรียมการต้อนรับฮ่องกง
มาเก๊า และได้หวัน กลับสู่การปกครองของจีน โดยให้คงสภาพระบอบเศรษฐกิจทุนนิยมเอาไว้ แต่
ในทางปฏิบัติเป็นการประกาศในด้านหลักการว่า จีนไม่รังเกียจระบบทุนนิยมต่อไปอีกแล้ว ในจีน
เองก็จัดระบอบเศรษฐกิจเลียนแบบฮ่องกงและไต้หวันได้ ในที่สุด คาดว่าสิ่งที่คนทั่วไปกังวลว่าถ้า
พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ปกครองฮ่องกง มาเก๊า และได้หวันได้แล้ว เกรงว่าจะทำการเปลี่ยนระบบ
เศรษฐกิจและการเมืองให้เป็นคอมมิวนิสต์นั้นคงจะเป็นไปไม่ได้ แต่สิ่งที่จะเป็นไปได้มากกว่าคือ
จีนอาจจะเอาฮ่องกงและมาเก๊าเป็นตัวแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจ แนวโน้มที่เกิดขึ้นแล้วดู
เหมือนจะเป็นเช่นนั้น ลักษณะพิเศษของจีนคือ ให้ระบบทุนนิยมขยายตัวเป็นแห่งๆ จนในที่สุด
ก็คงจะขยายตัวครอบงำทั่วทั้งประเทศจีน

ในเรื่องการค้าต่างประเทศ รัฐบาลจีนในสมัยเหมาเถี่ยวเหวเป็นเพียงส่วนเสริมของระบบ
เศรษฐกิจ (คือส่งออกส่วนที่ผลิตเหลือและตั้งเข้าส่วนที่ขาด) แต่จีนในยุคหลังเหมาเถี่ยวเหวการค้า
ต่างประเทศเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลส่งเสริมโดยการลดชนิดสินค้าต้อง-
ห้าม ลดจำนวนสินค้าที่กำหนดโควตา และลดกำแพงภาษี ผลคือ ทำให้มูลค่าการค้าเข้า-ออก

เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จาก 14,750,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1975 เป็น 280,850,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1995 คือมีมูลค่าเพิ่มขึ้น 19 เท่าในเวลา 20 ปี คู่ค้าที่สำคัญฮ่องกง อันดับหนึ่งมาตลอด อันดับรองๆ ลงไปคือ ญี่ปุ่น เยอรมนี รัสเซีย (ในช่วงทศวรรษ 1950 โซเวียตเป็นคู่ค้าอันดับแรกของจีนนอกจากฮ่องกง) สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ (ภายหลังสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันตั้งแต่ปี 1992) ไคโรสวั่งสินค้าเข้าออกได้เปลี่ยนแปลงมาก ใน 40 ปีเศษที่ผ่านมา สินค้าฐานมีสัดส่วนลดลงทั้งนำเข้าและส่งออก ในขณะที่สินค้าแปรรูปมีสัดส่วนสูงขึ้น⁶

ในเรื่องการลงทุนต่างประเทศ ในสมัยเหมาเป็นผู้นำ จีนได้ลงทุนในต่างประเทศเฉพาะฮ่องกงและมาเก๊าในลักษณะทำนองเดียวกันกับที่รัฐลงทุนในประเทศจีนเอง ด้วยสาเหตุที่จีนถือว่าดินแดนทั้งสองแห่งนี้เป็นของจีน เพียงแต่รอวันกลับคืนสู่การปกครองของจีนเท่านั้น นอกจากนั้นจีนไม่ไปลงทุนในต่างประเทศ และไม่ยอมให้ต่างชาติไปลงทุนในจีน ผู้นำจีนคอมมิวนิสต์ในสมัยนั้นเชื่อว่าการลงทุนต่างประเทศเป็นที่มาของการทุจริตระหว่างประเทศ จึงเป็นสิ่งต้องห้ามโดยอุดมการณ์

นโยบายนี้ได้เปลี่ยนไปเมื่อเติ้งเสี่ยวผิงขึ้นมามีอำนาจ จีนเริ่มวางกรอบส่งเสริมการลงทุน โดยออกกฎหมายว่าด้วยการลงทุนต่างประเทศ กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง และปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 1978 เนื่องจากจีนเป็นตลาดใหญ่ นักลงทุนต่างประเทศให้ความสนใจมาก การลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จาก 7,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามสัญญา (ลงทุนจริงเพียง 1,800 ล้านดอลลาร์) ในช่วง 4 ปีแรก (1979-1982) เพิ่มขึ้นเป็น 90,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามสัญญา (ลงทุนจริง 37,700 ล้านดอลลาร์) ในปี 1995 เพิ่มขึ้นมากกว่า 40 เท่า⁷

ดินแดนที่ไปลงทุนในจีนมากที่สุด คือ ฮ่องกงและมาเก๊า สหรัฐฯ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ เยอรมนี เป็นนักลงทุนในจีนอันดับรองๆ ลงไป ในระยะหลังนี้ ไต้หวันและเกาหลีใต้เพิ่มการลงทุนในจีนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ในทศวรรษ 1990 จีนดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศมากที่สองของโลก รองจากสหรัฐฯ เฉพาะในเอเชีย จีนได้ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศไปประมาณครึ่งหนึ่งของการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมดในภูมิภาค ในปี 1994 การลงทุนจากต่างประเทศเข้าไปในจีนมีสัดส่วนประมาณ 17% ของการลงทุนต่างประเทศทั่วโลก หรือประมาณ 30% ของการลงทุนต่างประเทศทั้งหมดในประเทศกำลังพัฒนา⁸

⁶ *Changes and Development in China (1949-1989)* (Beijing Review Press, 1989), p. 182; *Beijing Review*, February 19 - March 3, 1996, p. 6.

⁷ Yoichi Funabashi, Michael Okesoberg, and Henrich Weiss, *An Emerging China in a World of Interdependence* (The Trilateral Commission, 1994), p. 36; *Beijing Review*, February 19 - March 3 1996, p. 6.

⁸ *Ibid.*; *The Nation* April 12, 1996, B3.

การที่จีนสามารถดึงดูดการลงทุนต่างประเทศได้มากเป็นพิเศษ ก็เพราะ (1) จีนเป็นตลาดใหญ่ มีพลเมืองมาก มีอำนาจซื้อสูง และอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง (2) โดยทั่วไป จีนมีเสถียรภาพในทางการเมืองและเศรษฐกิจพอสมควร และมีแนวโน้มที่จะรักษาเสถียรภาพไว้ได้สักต่อไป วิกฤตการณ์เทียนอันเหมินเป็นเพียงปรากฏการณ์สั้นๆ ในประวัติศาสตร์ของจีน (3) จีนส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศโดยให้ผลตอบแทนดีพอสมควร และ (4) ค่าจ้างแรงงานจีนต่ำ และมีคุณภาพดีพอที่จะยอมรับให้ทำงานได้เร็ว

จีนแบ่งไปลงทุนในต่างประเทศในสองลักษณะ คือ (1) การทำสัญญารับเหมาก่อสร้าง ส่วนมากเป็นการรับเหมาก่อสร้างในตะวันออกกลาง ในปี 1995 บริษัทจีนไปลงทุนรับเหมาก่อสร้าง ในต่างประเทศไม่ต่ำกว่า 200 บริษัท ข้อได้เปรียบของจีนในการแข่งขันกับบริษัทต่างชาติอื่น คือ จีนมีวิศวกรและแรงงานจำนวนมากที่จ้างได้ในราคาถูก (2) การลงทุนทำธุรกิจในต่างประเทศในภาคอุตสาหกรรมและบริการ จนถึงสิ้นปี 1993 จีนได้ลงทุนในต่างประเทศไม่น้อยกว่า 3,400 แห่ง ดำเนินธุรกิจอยู่ใน 120 ประเทศ/ดินแดน รวมทุนทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนภายในดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลนั้นเหลือมหาศาลมาก ความยากจนยังเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปในแหล่งกันดาร ในขณะที่เมืองชายฝั่งและเขตเศรษฐกิจพิเศษเติบโตอย่างรวดเร็วในด้านโครงสร้างพื้นฐานและสังคม ด้วยเหตุนี้ คนที่ไม่พอใจหรือเป็นปรปักษ์กับการพัฒนาในยุคหลังเหมาก็มีไม่น้อย แต่อำนาจรัฐโดยการนำของพรรคคอมมิวนิสต์ยังคงเข้มแข็งมากแก่การท้าทายการพัฒนาอย่างขาดความสมดุลถึงเปิดช่องทางให้มีคอร์รัปชันอย่างแพร่หลาย พวกมิชชันนารีและอาสาสมัครทุกกลุ่ม ฉะนั้น แม้ตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติจะโตขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคหลังเหมา แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า สุขภาพทางจิต คุณภาพชีวิตและคุณภาพเศรษฐกิจของจีนจะดีขึ้นเสมอไป

ความมั่นคงของจีน

เสถียรภาพและความมั่นคงของจีนแยกไม่ออกจากเสถียรภาพและความมั่นคงของโลก ประเด็นมีว่าชาวจีนในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมามีความมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สินมากขึ้นหรือน้อยลงเพียงใด ฐานะความเป็นเอกราช บูรณภาพแห่งดินแดนมั่นคงดีขึ้นหรือเลวร้ายลงอย่างไร

ในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงภายใน บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีทั้งในทางสร้างสรรค์และทำลายเสถียรภาพของรัฐและความมั่นคงของประชาชน ในขณะที่พรรคเป็นกลไกในการประกันเสถียรภาพของรัฐบาล ควบคุมและสอดส่องความประพฤติของพนักงานของพรรคและของรัฐ แต่ในสายตาของพวกที่มีความเห็นไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์และนโยบายของ

² Far Eastern Economic Review, January 20, 1994, p. 17; *Diversifying China's Foreign Economic Relations and Trade* (Beijing: New Star Publishers, 1993), p. 13.

พรรค สิทธิและเสรีภาพของพวกเขาถูกคุกคามโดยอำนาจเบ็ดเสร็จของพรรคและรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงมีว่าในยุคเหมาเป็นผู้นำ คนจีนยากจนเหมือนกันเกือบหมด ต้องใช้ชีวิตเรียบง่าย (egalitarianism) เสรีภาพในการใช้ชีวิตหิวโหฬารเพื่ออยู่รอดคุกคามโดยอำนาจรัฐที่ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน เครื่องล่อใจให้เกิดคอร์รัปชั่นมีน้อย ทริพย์สินส่วนบุคคลปลอดภัยอุดมการณ์และค่านิยมเช่นนี้ถูกเปลี่ยนไปภายหลังยุคเหมา คนจีนในยุคใหม่มีเสรีภาพส่วนบุคคลในรูปแบบใหม่ พวกเขาถูกสอดส่องพฤติกรรมโดยอำนาจรัฐลดน้อยลง แต่เทียบกับยุคก่อนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็ลดน้อยลงไปด้วย

ปัญหามีว่าจีนเป็นรัฐตำรวจหรือไม่ ในยุคเหมา ทุกคนเป็นตำรวจ สามัญชนสามารถจับตัวผู้ร้ายในมือให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบได้ ไม่มีคนนิยมเรียกระบบการเมืองของจีนในยุคเหมาว่าเป็น “รัฐตำรวจ” (police state) ผิดกับสหภาพโซเวียต จีนในยุคเหมาเอาอำนาจตำรวจไปเฉลี่ยให้ประชาชน เมื่ออำนาจตำรวจถ่วงดุลกันเองในหมู่มวลชน มีผลทำให้อำนาจตำรวจดิบไม่สืบอีกต่อไป อำนาจที่ไม่โปร่งใสลดน้อยลง จีนในยุคหลังเหมาได้เอาอำนาจตำรวจคืนจากประชาชนไปมอบให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบ โอกาสใช้อำนาจในทางมิชอบมีมากขึ้น แต่การใช้กลไกตำรวจเช่นเข้าตรวจหาการเบี่ยงเบนต่างๆ ไม่ปรากฏ ฉะนั้น คนที่ศึกษาเรื่องจีนจึงยังไม่นิยมเรียกจีนว่าเป็นรัฐตำรวจ แม้พรรคคอมมิวนิสต์จะผูกขาดอำนาจรัฐไว้อย่างมั่นคงก็ตาม

จีนเป็นรัฐทหารนิยมมากน้อยเพียงใด ถ้าจะมีเสียงดังกว่าเหตุผลในการตัดสินใจว่าใช่หรือไม่ ในยุคเหมา พรรคพยายามนำทหารให้เป็นพลเรือนและทำพลเรือนให้เป็นทหาร พรรคพยายามเอาวินัยของทหารไปใช้ในกิจวัตรประจำวันของพลเรือน และเอาทหารไปใช้แรงงาน ในการผลิตในสมัยนั้น เราสามารถเห็นทหารในเครื่องแบบพลเรือนทำกิจกรรมปะปนอยู่ในทุกแห่งหนของสังคม ผู้เด็กพาครอบครัวไปเที่ยวในสถานที่พักผ่อน ชุดถนน ทหารวิ่งซัฟหรือเก็บเกี่ยวข้าวเป็นกลุ่มๆ ในนา กระนั้นก็ตาม ไม่มีใครนิยมเรียกจีนว่าเป็นสังคมทหาร ทหารจีนในยุคหลังเหมาเป็นทหารอาชีพมากขึ้น เลิกหาคะแนนนิยมโดยออกไปช่วยชาวไร่ชาวนาดำนาเกี่ยวข้าว การใช้แรงงานในการผลิตยังคงมี แต่วัตถุประสงค์ต่างกับทหารในยุคเหมา ทหารในยุคปัจจุบันทำการผลิตเพื่อหวังผลกำไร เพื่อเอาไปจัดสรรเป็นสวัสดิการให้ทัดเทียมกับหน่วยอื่นๆ ที่มีรายได้เพิ่มขึ้น พฤติกรรมทำนองนี้ไม่เข้ากับสิ่งที่เรียกว่าสังคมทหาร ในประวัติศาสตร์ ทหารในสังคมจีนจะเพียงพู่ในยามมีศึกสงคราม แต่ในยามสันติ อิทธิพลของทหารจะมีน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีนโบราณ ภาสิตจีนมีว่า “เหล็กที่ดีจะไม่ใช้ทำตะปู คนที่ดีจะไม่ใช้เป็นทหาร” โอกาสที่ทหารจะครอบงำสังคมจีนจึงมีน้อยมาก

ในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงภายนอก เงื่อนไขภายนอกสำคัญกว่าเงื่อนไขภายใน การแบ่งอดีตเป็นยุคเหมาและยุคหลังเหมาอาจจะแนะให้หลงทาง ข้อเท็จจริงมีว่า ในช่วงระยะเวลา 35 ปี (1949-1985) จีนมีศัตรู หรือคู่พิพาททางการเมืองตลอด ศัตรูล้วนแต่เป็นอภิมหาอำนาจ สหรัฐฯ (1949-1969) และสหภาพโซเวียต (1969-1985) เปลี่ยนกันเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของจีน ในช่วงนั้น การรักษาอำนาจอธิปไตยถูกท้าทายอยู่เนืองๆ สัญญลักษณ์ที่บ่งบอกภัยอันตรายที่คุก

ความความมั่นคงของจีนด้วยสงครามนิวเคลียร์ คือสงครามเกาหลี (1950-1953) สงครามเวียดนาม (1964-1967) สงครามชายแดนจีน-รัสเซียที่เกาะเงินเป่า (1969) สงครามเวียดนามบุกกัมพูชาโดยโซเวียตสนับสนุนเวียดนามและจีนโจมตี 8 จังหวัดภาคเหนือของเวียดนามในปี 1979 ตั้งแต่การรื้อถอนพืนมีอำนาจในโซเวียตในปี 1985 มาจนถึงกลางทศวรรษ 1990 จีนปลอดภัยที่สุดในประวัติศาสตร์ทั้งศตวรรษของการสถาปนาเป็นคอมมิวนิสต์

จุดอันตรายที่จีนอาจจะใช้กำลังทหารในอนาคตคือ ช่องแคบไต้หวันและบริเวณหมู่เกาะสแปรตลีย์ จีนเตรียมกำลังเพื่อส่งเสริมการทูตของตนในการบีบมิให้ไต้หวันแยกตัวเป็นประเทศเอกราชสำหรับหมู่เกาะสแปรตลีย์และอาณาบริเวณทะเลจีนใต้ จีนเตรียมกำลังทหารปกป้องดินแดนที่ตนยึดครองอยู่ในปัจจุบัน ภัยอันตรายจากสองจุดนี้มีใช่เป็นภัยอันตรายใกล้ชิด และจีนสงวนท่าทีเป็นฝ่ายริเริ่มในการใช้กำลังพอๆ กับเป็นฝ่ายตอบโต้ การเตรียมการใช้กำลังทางองนี้ เป็นเรื่องของการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดน

การเตรียมการในด้านการทหารของจีนมีแนวโน้มไปในทิศทางใดเราอาจดูได้ที่อัตราค่าสิ่งพล ระบบอาวุธ และงบประมาณรายจ่ายในด้านการทหาร

ในด้านกำลังพล จีนมีทหารประจำการที่ใหญ่ที่สุดในโลก แต่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรแล้ว มีอัตราจำนวนทหารต่ำกว่ามหาอำนาจอื่น ภายหลังสงครามเย็น จีนลดจำนวนทหารประจำการลงจาก 4.3 ล้านคนในปี 1979 เหลือ 2.9 ล้านคนในปี 1995 ทหารปลดแอกในยุคเหมาได้รับการฝึกให้ทำสงครามประชาชนแบบตั้งรับมากกว่ารุก จีนในยุคปัจจุบันเน้นการฝึกยุทธวิธีการป้องกันเชิงรุกมากขึ้น

ในด้านระบบอาวุธ จีนให้ความสำคัญในการพัฒนาอาวุธแบบพึ่งตนเองทั้งระบบอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธธรรมดา จีนทดลองระเบิดนิวเคลียร์ พอๆ กับอังกฤษ (45 ลูก กลางปี 1996) น้อยกว่าสหรัฐฯ (1,032) โซเวียต/รัสเซีย (715) และฝรั่งเศส (200) มาก เข้าใจว่าการสะสมหัวระเบิดนิวเคลียร์ก็จะมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับมหาอำนาจอื่น ส่วนอาวุธธรรมดาเน้นด้านจำนวนจีนมีมากเกือบทุกชนิด แต่ส่วนใหญ่เป็นอาวุธที่ล้าสมัย หลังสงครามเย็นจีนได้เปลี่ยนโรงงานผลิตอาวุธเป็นโรงงานผลิตเครื่องบินเรือรบเป็นจำนวนมาก ที่เหลืออยู่ก็พยายามปรับปรุงให้สามารถผลิตอาวุธให้ทันสมัยมากขึ้น จึงต้องอาศัยการสั่งซื้อเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งจีนยังล้าหลังอยู่

ตัวเลขงบประมาณรายจ่ายด้านการทหารเป็นตรรกะที่เน้นความสำคัญที่รัฐบาลให้แก่การป้องกันประเทศเปรียบเทียบกับรายจ่ายด้านอื่น ตัวเลขรายจ่ายจริง (ซึ่งไม่ค่อยตรงกับงบประมาณ) ในปี 1979 เป็นเงิน 22,270 ล้านหยวน (ประมาณ 7,423 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามอัตราแลกเปลี่ยนในขณะนั้น) เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 20.2% เพราะส่งกำลังขนาดใหญ่บุกโจมตี 8 จังหวัดภาคเหนือของเวียดนาม จำนวนนี้คิดเป็น 18.5% ของงบประมาณทั้งหมด หรือ 5.6% ของ GDP ในปี 1994 ตัวเลขรายจ่ายด้านการทหารเพิ่มเป็น 55,071 ล้านหยวน หรือ

ประมาณ 6,626 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (เงินหยวนลดค่ามาก) เท่ากับ 9.5% ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมดหรือ 1.3% ของ GDP ในปี 1995 งบประมาณรายจ่ายด้านการป้องกันประเทศของจีน (ไม่ใช่จ่ายจริง) เท่ากับ 6.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ น้อยกว่าทงอินเดีย (7.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ) เกาหลีใต้ (14.0 พันล้านเหรียญสหรัฐ) อังกฤษ (34.0 พันล้านเหรียญสหรัฐ) เยอรมนี (35.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ) ฝรั่งเศส (35.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ) ญี่ปุ่น (42.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ) และสหรัฐ (280.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ)¹⁰

นักวิเคราะห์ตะวันตกนิยมพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าตัวเลขรายจ่ายด้านการทหารของทางทหารจีนต่ำเกินความเป็นจริง พวกเขาเชื่อตัวเลขของ CIA มากกว่า พวกเขาประมาณกันว่าจะต้องเอา 2-4 ศูนย์เข้าไป ความจริงก็คือ ตัวเลขของทางการจีนคงจะถูกคั่ง เพียงแต่เมื่อเทียบอัตราแลกเปลี่ยนเป็นดอลลาร์แล้วรู้สึกวุ่นวาย เงินจำนวนน้อยนั้นซื้อของในจีนอาจจะได้มากกว่าซื้อของในสหรัฐ ชนิดเดียวกันประมาณ 3-4 เท่า ฉะนั้นถ้าเทียบเงินดอลลาร์ในระบบอำนาจซื้อ (purchasing power parity หรือ PPP) แล้ว ตัวเลขที่ออกมาใกล้เคียงกับตัวเลขของ CIA ซึ่งเมื่อเทียบกับขนาดของประเทศและจำนวนพลเมืองแล้ว ก็ถือว่าต่ำถ้าเทียบกับมหาอำนาจอื่นๆ รวมทั้งญี่ปุ่น

จีนไม่ได้ให้ความสำคัญในการเพิ่มสมรรถนะในด้านการทหารมากนัก แนวโน้มในการพัฒนากองทัพเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป จุดเน้นในกลางทศวรรษ 1990 คือการพัฒนากองทัพเรือสำหรับปฏิบัติการในอาณาบริเวณทะเลจีนใต้ ยานอวกาศสำหรับใช้เป็นอำนาจต่อรองในระดับโลก และผลิตหรือซื้ออาวุธใหม่เข้าแทนที่อาวุธเก่าที่ล้าสมัยจำนวนมาก นอกจากนั้นในด้านยุทธวิธี จีนได้ปรับปรุงประสิทธิภาพของทหารในการรบแบบบุกและเคลื่อนย้ายเร็วให้ดีขึ้น

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

คนไทยเคยกลัว “ภัยคุกคามจากจีน” (“The China threat”) ส่วนหนึ่งมีมูลความจริง แต่อีกส่วนหนึ่งเราเดินตามกระแสการโฆษณาชวนเชื่อของชาวตะวันตกภายใต้บรรยากาศของสงครามเย็น ที่เห็นนโยบายต่างประเทศของจีนเป็นอย่างไร มีความต่อเนื่องหรือไม่ และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยเป็นอย่างไร ประเด็นเหล่านี้คงจะมีการวิเคราะห์กันอย่างละเอียดในหัวข้ออื่นในที่นี้ สมควรที่จะชี้ให้เห็นภาพแต่เพียงกว้างๆ

นโยบายหลักในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ผลประโยชน์ เป้าหมาย และยุทธวิธีของจีนในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงถึงศตวรรษที่ผ่านมา

¹⁰ ปรับปรุงจาก *World Economy and China*, Vol. 4 No. 1 (Beijing: February 1996), p. 45.

การรักษาเอกราชของชาติเป็นนโยบายหลักที่มีความสำคัญอันดับแรกๆ เกือบตลอด ในช่วง 20 ปีแรกของการสถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ การรักษาความมั่นคงต่อต้านภัยคุกคามจากสหรัฐฯ มีความสำคัญอันดับสูงสุด จากปี 1969 ถึงปี 1985 การรักษาความมั่นคงจากภัยคุกคามของสหภาพโซเวียตกลายเป็นปัญหาสำคัญสูงสุดแทนภัยจากสหรัฐฯ จากนั้นเป็นต้นมา แม้จีนจะยังมีความขัดแย้งกับบางประเทศ แต่ฐานะความเป็นเอกราชของจีนมีความปลอดภัยยิ่งกว่าสมัยใดๆ ในรอบ 150 ปีที่ผ่านมา

เรื่องราวสภาพแห่งดินแดนของจีนเป็นประเด็นที่เรื้อรังมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ จีนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศอื่นๆ มากที่สุดในโลก ภายใน 45 ปี (1950-1995) จีนสามารถตกลงปักปันเขตแดนทางบกกับประเทศต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ (เว้นแต่บางส่วนกับอินเดีย และรัสเซีย) เขตแดนทางทะเลยังมีปัญหากับญี่ปุ่นที่เกาะเตียวหยู (ญี่ปุ่นเรียกเซนคาเกุ) ในทะเลจีนใต้ยังมีกรณีพิพาทกับเวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และบรูไน จีนเข้ายึดครองทิเบตอีกครั้งหนึ่งภายหลังฝ่ายหลังตั้งตัวเป็นเอกราชมาเกือบ 40 ปี องค์ดาไลลามะกับสาวกเกือบ 100,000 คนได้หนีภัยไปอยู่อินเดียและยังคงเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชหรือสิทธิปกครองตนเองมาตลอด ส่องกงและมาเก๊ากลับสู่การปกครองของจีนอีกครั้งหนึ่งในปี 1997 และ 1999 ตามลำดับ ส่วนที่เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดคือไต้หวัน ซึ่งยังไม่สามารถรวมกับจีนแผ่นดินใหญ่ได้จนถึงปัจจุบันนี้

พรรคคอมมิวนิสต์จีนก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยอุดมการณ์ปฏิวัติคอมมิวนิสต์เพื่อโค่นล้มระบอบทุนนิยม ในช่วง 10 ปีแรก จีนร่วมมือกับโซเวียตส่งเสริมการปฏิวัติสังคมนิยมทั่วโลก ภายหลังจีนแตกแยกกับโซเวียตอย่างเปิดเผยในปี 1960 แล้ว ความเข้มแข็งของทฤษฎีการคอมมิวนิสต์ลดน้อยลง การต่อต้านลัทธิทุนนิยม (capitalism) และจักรวรรดินิยม (imperialism) โดยจีนก็ลดถอยลงด้วยหันมาต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า (hegemonism) และลัทธิจักรวรรดิสังคมนิยม (social imperialism) แทน คู่ปรปักษ์จะเป็นลัทธิใดก็ตามที่ ในเชิงยุทธวิธีจีนนิยมใช้ยุทธการแนวร่วม (united front) คือเอาคู่ปรปักษ์หลักเป็นเป้า รวมพลังที่คัดค้านฝ่ายตรงข้ามและกลุ่มพลังที่ขอบวางตัวเป็นกลางมาเป็นสัมพันธมิตรชั่วคราว

ในความสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น ผู้นำจีนและคนจีนโดยทั่วไปนิยมอย่างยิ่ง “หลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ 5 ประการ” กล่าวคือ (1) เคารพอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน (2) ไม่รุกรานซึ่งกันและกัน (3) ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน (4) เท่าเทียมกันและสนองผลประโยชน์ของกันและกัน และ (5) อยู่ร่วมกันโดยสันติ

ในทางปฏิบัตินั้น ไม่ง่ายอย่างที่เข้าใจ จีนมีความขัดแย้งกับต่างประเทศหลายเรื่อง ที่ยังแก้ไม่ได้ และถึงกับต้องใช้กำลังมาแล้วหลายกรณี ปัญหาที่ว่า กรณีใดจีนจะใช้กำลังหรือจะใช้อำนาจในการทำในสิ่งที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมาย กรณีใดจีนจะตอบโต้ศัตรูโดยไม่ใช้กำลัง และกรณีใดจีนจะตอบโต้ปรปักษ์โดยสร้างความสามัคคีภายในชาติ ประเด็นเหล่านี้คงจะไม่มีคำตอบที่

ชัดเจน อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของจีนเท่าที่ผ่านมามักจะทำให้เราเห็นภาพแนวโน้มนโยบายของจีนได้ไม่มากนัก

ความสัมพันธ์ไทย-จีน ในช่วงถึงศตวรรษที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ไทย-จีนเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของโลก และตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงภายในของทั้งสองประเทศ ในที่นี้จะกล่าวโดยย่อเกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์ไทย-จีน คุณลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศและเงื่อนไขที่ทำให้รูปแบบและคุณลักษณะของความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลง

ในเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์ไทย-จีน ในระดับประชาชนต่อประชาชน คนไทยกับคนจีนมีความสัมพันธ์กันทางเชื้อสายและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน เมื่อรัฐบาลไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) (1946-1976) การติดต่อระหว่างคนไทยและคนจีนบนแผ่นดินใหญ่ต้องห้ามตามกฎหมายไทยเกือบตลอดเวลา ฝ่ายจีนมีกลไกส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่อประชาชน เช่น สมาคมมิตรภาพ สมาคมการกึ่งชาตินิต่างๆ ในช่วงการเมืองไทยค่อนข้างเปิดเสรีภาพ คนไทยไปเยือนจีนกับประปรายอยู่เนืองๆ อีกส่วนหนึ่งก็ถลอบไปเยี่ยมญาติโดยไม่เลือกบรรพบุรุษในทางการเมือง แต่ด้วยความเสี่ยงภัยของตนเอง ต่อเมื่อรัฐบาลไทยเปลี่ยนนโยบายไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว (1975) คนไทยกับคนจีนจึงเดินทางไปยังอีกประเทศหนึ่งโดยเปิดเผยและชอบด้วยกฎหมาย

ในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาลนั้น ฝ่ายจีนเปิดกว้างต้อนรับไทยเสมอ แต่รัฐบาลไทยในช่วงปี 1949-1975 มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐฯ ต่อเมื่อไทย-จีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันแล้ว มิตรภาพไทย-จีนในเชิงสร้างสรรค์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ความสนิทชิดชอบกันอาจวัดได้จากการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้เฒ่าของทั้งสองประเทศ ความร่วมมือกันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ และความร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจและวิชาการ

ในด้านคุณลักษณะของความสัมพันธ์ไทย-จีน จึงอาจกล่าวได้ว่าในช่วง 25 ปีแรกของการสถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ในจีน โดยทางการไทย-จีนเป็นปรปักษ์กัน จีนสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยในการเคลื่อนไหวพยายามโค่นล้มรัฐบาลในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้แหล่งพึ่งพิง ให้กลไกส่งวิทยุกระจายเสียงเป็นปากเสียงให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ไทย และให้คำปรึกษา เป็นต้น ไทยร่วมมือกับสหรัฐฯ ในลักษณะสัมพันธ์มิตรทางทหาร (ซีโต) ทำสงครามกับจีนในสงครามเกาหลี ต่อสู้กับสัมพันธมิตรของจีนในอินโดจีน และร่วมมือกับสหรัฐฯ ทำสงครามจิตวิทยา โดยใช้สื่อมวลชนเช่นวิทยุและโทรทัศน์ และเมื่อสหรัฐฯ เปลี่ยนนโยบายต่อจีนในช่วงทศวรรษปี 1970 ไทยก็เปลี่ยนสู่ตามลม จีนเปิดกว้างต้อนรับไทยแบบฟ้าใหญ่ เติญสถานการณ์ในอินโดจีนเปลี่ยนไป จีนกับไทยจับมือกันต่อต้านภัยคุกคามจากเวียดนาม-โซเวียต เมื่อเวียดนามบุกและยึดครองกัมพูชา ตั้งแต่ปลายปี 1978 จนถึงปี 1989 จากนั้นเป็นต้นมา ไทย-จีนได้สร้างรากฐานในการร่วมมือกันในเชิงสร้างสรรค์มั่นคงพอสมควร

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไทย-จีน เป็นปรปักษ์กันที่สำคัญ คืออิทธิพลจากภายนอก ฝ่ายจีนนั้นรับเอาอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่ส่งเสริมการปฏิวัติทั่วโลกเป็นนโยบายทางการเมืองของรัฐบาล ฝ่ายไทยก็มีลัทธิรัฐอยู่เบื้องหลัง เมื่อจีนยกเลิกอุดมการณ์ปฏิวัติไป และสงครามเย็นสิ้นสุดลงแล้ว มลเหตุของความขัดแย้งกันก็หมดไป ความจริงจีนกับไทยไม่มีผลประโยชน์ขัดกันมากนัก มีแต่ นโยบายที่แตกต่างกันเล็กน้อย จีนมิได้วางตัวเป็นเจ้าเหนือหัวคนไทย และคนไทยก็มีใจหนักแน่นพอที่จะไม่ระแวงภัยคุกคามจากจีน การค้าและการลงทุนระหว่างไทยกับจีนได้ขยายตัวเติบโตอย่างรวดเร็ว ความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจทงภาคพื้นที่ (สี่เหลี่ยมหรือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจแล้วแต่สถานการณ์ในอนาคต) เป็นความสนใจและผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างไทยกับจีน ซึ่งถ้าลาวและพม่าให้ความร่วมมือดีขึ้นก็必将จะทำให้ความร่วมมือไทย-จีนในทางเศรษฐกิจขยายตัวกว้างขวางขึ้น ปัญหาที่กระทบถึงมิตรภาพไทย-จีนเป็นบางครั้งบางคราวคือ จีนหวาดผวามากเกินไปต่อความสัมพันธ์ที่ไทยมีต่อไต้หวันในภาคเอกชน รวมทั้งการต้อนรับผู้นำที่เบ็ดเสร็จโดยเอกชนคนไทยด้วย ฝ่ายไทยถือว่าเป็นเรื่องของภาคเอกชนหรือเรื่องวัฒนธรรมซึ่งคนไทยทั่วไปไม่มีสิทธิที่จะติดต่อสัมพันธ์กับคนต่างชาติได้ แต่จุดยืนของจีนก็คือ คนเหล่านั้นมีพฤติกรรมส่งเสริมการแบ่งแยกดินแดนของจีน ความแตกต่างกันเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ทั้งสองฝ่ายควรหาทางปรองดองกัน ณ จุดใดจุดหนึ่ง

บทที่ 2

รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี ค.ศ. 1979

สนเกียรติ วันทะนะ

“...ในสมัยโบราณของจีน มีนิยายอุปมาเรื่องหนึ่ง ชื่อ “ลุงไต้ย้าภูเขา” เล่ากันว่า นานมาแล้ว มีชายชาวคนหนึ่ง นามอยู่ภาคเหนือของจีน ชื่อลุงไต้เขาเหนือ ได้เห็นหน้าบ้านของแกมีภูเขาใหญ่สองลูกขวางทางอยู่ ลูกหนึ่งชื่อเขาไต้หังชาน อีกลูกหนึ่งชื่อเขาหวางวูชาน ลุงไต้ตัดสินใจพาลูก ๆ ของแกใช้จอบขุด หมายจะขุดภูเขาใหญ่สองลูกนี้ทิ้ง ชายแกอีกคนหนึ่งชื่อลุงฉางตง เห็นเข้าก็หัวเราะและว่า “พวกเจ้าทำเช่นนี้ ข้างไต้เสียจริง ๆ พ่อลูกเพียงไม่กี่คนจะไปขุดภูเขาสองลูกใหญ่ปานนี้ทั้งวัน ไม่มีทางเป็นไปได้หรอก” ลุงไต้ตอบว่า “เมื่อข้าตายแล้วก็ยังมิลูกของข้า, ลูกตายแล้วก็ยังมีหลาน ลูก ๆ หลาน ๆ สืบต่อกันไปไม่มีวันสิ้นสุด ภูเขาสองลูกนี้ แม้จะสูงเท่าสูงแต่มันก็ไม่ออกสูงขึ้นไปอีก ขุดไปหน่อยหนึ่งก็น้อยลงหน่อยหนึ่ง ทำไมจะขุดให้ราบไปไม่ได้เล่า ?” ลุงไต้เมื่อได้ความคิดที่ผิดของลุงฉางตงไปแล้ว ก็ได้โลเลแต่บัดนั้น คงขุดเขาต่อไปทุกวันมิได้ขาด เรื่องนี้ทำให้เทวราชเกิดความสะเทือนใจ จึงส่งเทวดาสององค์ลงมาแจ้งโลกมนุษย์ ยกเขาภูเขาสองลูกนี้ไปเสีย ทุกวันนี้ก็มีภูเขาใหญ่สองลูกกั้นกั้นประเทศจีนอยู่ ลูกหนึ่งเรียกว่าจักรพรรดินิยม อีกลูกหนึ่งเรียกว่าสังคมานิยมพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ตัดสินใจมานานแล้วที่จะขุดภูเขาสองลูกนี้ทิ้งเสีย เราจักต้องกันหยัดต่อไป จักต้องทำงานต่อไปไม่หยุดนิ่ง แล้วเราก็จะสามารถทำให้เทวราชสะเทือนใจได้เหมือนกัน เทวราชนี้มีใครอื่น คือ ประชามหาชนทั้งประเทศจีนนั่นเอง เมื่อประชามหาชนทั่วทั้งประเทศพร้อมใจกันขุดภูเขาสองลูกนี้ด้วยกับกันเราแล้ว ยังจะมีอะไรอีกเล่าที่ขุดให้ราบไปไม่ได้ ? ”

เหมาเจ๋อตง, “ลุงไต้ย้าภูเขา : คำกล่าวเปิดประชุมในที่ประชุมสมัชชาผู้แทนทั่วประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีน ครั้งที่ 7” 11 มิถุนายน 1945. *สรรนิพนธ์ เหมาเจ๋อตง เล่ม 3 (ตอนปลาย)*, ปักกิ่ง : สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ, 1968, หน้า 546 - 8.